

Forord

Denne oppgaven markerer slutten på mine fem år på Ås og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), og er resultatet av det toårige masterstudiet i naturbasert reiseliv. Det har vært lærerike år, med mange erfaringer og minner. Mastergraden har gitt meg en spennende kunnskapskombinasjon i skjæringsfeltet mellom naturforvaltning, næringsutvikling, reiseliv, markedsføring og lovverk.

Jeg ønsker å rette en stor takk til Jan Vidar Haukeland og Knut Stokke, for deres rolle som henholdsvis hoved- og biveileder. Jeg setter stor pris på alle gode råd og tilbakemeldinger dere har gitt, noe som har hjulpet meg godt under masterperioden. Temaet for masteroppgaven er hentet og inspirert av forskningsprosjektet PROTOUR (finansiert gjennom BIONÆR-programmet i Norges forskningsråd), som begge mine veiledere er tilknyttet. Jeg ønsker også å takke alle mine informanter, for at dere stilte opp til intervju, og deres engasjement og positive innstilling til intervju og tema. Til slutt må jeg takke min familie for gode ord og råd, og spesielt min kjære samboer som har vært en stor støtte og hjelp gjennom arbeidet.

Norges miljø og biovitenskapelige universitet
Ås, 02. Juni 2014

Eirik Sivertsen

Sammendrag

Naturbasert reiseliv er en av Europas mest hurtigvoksende næringer, og veksten har gitt flere besøkende til nasjonalparker i Nord-Europa da vernet natur er populære turistmål. Nasjonalparker blir sett på som viktige for utvikling av naturbasert reiseliv og turistattraksjoner. Kyst- og sjøområder er dårlig representert i nordiske verneområder, men i 2009 åpnet Sverige og Norge sine første marine nasjonalparker. Tradisjonelt har nasjonalparkene vært lokalisert på land og langt fra kysten, noe som gjør det vanskelig for de marine parkene å hente ut relevant erfaring, for eksempel når det gjelder utvikling av naturbasert reiseliv.

Hensikten med denne studien er å samle inn erfaringer og kunnskap som Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark har opparbeidet seg, og som kan være viktig lærdom for nye marine nasjonalparker i framtiden. Disse to nasjonalparkene blir sammenlignet for å se om det er forskjeller mellom nasjonalparkene når det gjelder forvaltning, reiseliv og natur.

Datagrunnlaget er basert på den kvalitative metoden, i form av dybdeintervju og dokumentanalyse. Syv forvaltingsaktører og to reiselivsaktører ble intervjuet, hvor seks informanter har tilknytning til Ytre Hvaler nasjonalpark, og tre informanter til Kosterhavet nasjonalpark. Resultantene viser at det er forskjeller når det gjelder utvikling av det naturbaserte reiselivet og forvaltning av de to nasjonalparkene. Kosterhavet nasjonalpark har kommet lenger i utvikling når det gjelder naturbasert reiseliv, selv om begge nasjonalparkene har forutsetninger for naturbasert reiseliv. Dette studiet belyser forskjellene i forvaltningen av nasjonalparker i Sverige og i Norge og hvilke utfall det kan gi for naturbasert reiseliv.

Nøkkelord: Marin nasjonalpark, forvaltningsaktør, naturbasert reiseliv, natur, sammenligning, reiselivsaktører

Abstract

Nature-based tourism is one of Europe's fastest growing industries, a growth that has given more visitors to the Nordic national parks, as protected nature are considered to be a popular tourist destination. National parks are viewed as important for the development of nature-based tourism and tourist attractions. Coastal and marine areas are poorly represented in the Nordic protected areas, but in 2009 Sweden and Norway opened their first marine national parks. Traditionally, national parks have been located on land and far from the coast, making it difficult for these marine parks to extract relevant experience, such as for the development of nature-based tourism.

The purpose of this study is to collect experiences and knowledge that Ytre Hvaler National Park and Kosterhavet National Park has acquired, and which can be used as important lessons for the new marine national parks that will be developed in the future. These two national parks are compared to see if there are differences between the national parks concerning management, tourism and nature.

The data are based on a qualitative method, in terms of in-depth interviews and document analysis. Seven management operators and two tourism operators were interviewed; of these were six informants related to Ytre Hvaler National Park, and three informants to Kosterhavet National Park. Results show that there are differences in the development of the nature-based tourism and the management of the two national parks. Kosterhavet National Park has progressed further development in terms of nature-based tourism, although both national parks are qualified for nature-based tourism. This study highlights the differences in the management of national parks in Sweden and Norway and the outcomes it can provide for nature-based tourism.

Key words: Marine National Park, management role, nature-based tourism, nature, comparison, tourism operators

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	5
2 Teori	7
2.1 Naturbasert Reiseliv	7
2.2 Nasjonalpark	8
2.3 Norge og Sverige	10
2.4 Marin nasjonalpark	12
2.5 Interreg	14
2.6 Hindringer og muligheter for reiselivsaktører	14
2.7 Lokale interesser og reiseliv	15
2.8 Reiselivets paradoks	16
2.9 Det helhetlige reiselivsproduktet	17
2.10 Oppsummering av teori og problemstilling	18
3 Studieområde	20
3.1 Ytre Hvaler nasjonalpark	20
3.2 Kosterhavet nasjonalpark	22
4 Forvaltningsorganisering	25
4.1 Ytre Hvaler nasjonalpark	25
4.2 Kosterhavet nasjonalpark	25
5 Metode	27
5.1 Valg av undersøkelsesdesign	27
5.2 Dokumentanalyse	29
5.3 Kvalitativt intervju	30
5.4 Gjennomføringen av intervjuene	31
5.5 Dataanalyse	31
6 Resultater	33
6.1 Naturressurser	33
6.2 Reiseliv	35
6.3 Forvaltningsstrategi rettet mot reiseliv	40
6.4 Økonomiske ressursforskjeller mellom de to parkene	44
7 Diskusjon	47
7.1 Hva kjennetegner de naturgitte (ressursmessige) forutsetningene for reiselivsutvikling i de to nasjonalparkene?	47
7.2 Hva karakteriserer det naturbaserte reiselivets historiske utvikling og nåværende forvaltningsstruktur i de to parkene?	48
7.3 Hvilke institusjonelle forutsetninger (bl a kapasitet) har naturforvaltningen og reiselivsinteressene knyttet til de to parkene for å håndtere spørsmål relatert til reiselivsutvikling?	50
7.4 Hva kjennetegner forvaltningsstrategiene for reiselivsutvikling i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?	52
8 Konklusjon	55
9 Litteraturliste	58
Vedlegg	62

1 Innledning

Naturen har vært en viktig attraksjonsfaktor for turisme i Norden i mange år. Helt siden 1800-tallet har turister hatt interesse for den vakre naturen og de rike forekomster av fisk og vilt (Store norske leksikon 1 u.å).

Naturbasert turisme er en av Europas mest hurtigvoksende næringer, og en stadig økning i etterspørselen har skapt muligheter for inntekter og arbeid i tynt befolkete områder (Fredman og Tyrväinen 2010). Skandinavia har store muligheter for å satse på naturbasert reiseliv, da både Norge og Sverige blir assosiert med store, relativt ”urørte” naturområder som er tiltrekkende for turister som vil oppleve natur. Nasjonalparker blir sett på som en viktig del av utviklingen av det naturbaserte reiselivet i distriktene (Lundmark og Stjernström 2009).

Ideer om naturfredning dukket opp i flere vestlige land da de ble mer industrialert og urbanisert (Toldnæs u.å). Etter at verdens første nasjonalpark, Yellowstone, ble åpnet i USA 1872, økte interessen for etablering av nasjonalparker i andre land (Toldnæs u.å). Den første nasjonalparken i Sverige, Sarek, ble etablert i 1909 (Store norske leksikon 2 u.å) og var den første nasjonalparken i Europa. Norge åpnet sin første nasjonalpark, Rondane, 53 år etter Sarek nasjonalpark i 1962 (Frislid u.å). Både Sverige og Norge legger vekt på at nasjonalparker skal omfatte så urørt natur som mulig og har restriktive reguleringer for bruken av nasjonalparker (Toldnæs u.å). Begge landene har etablert mange nasjonalparker siden opprettingen av de første nasjonalparkene. Sverige har 29 nasjonalparker og Norge har 44 nasjonalparker, hvorav 37 er på fastlandet og sju på Svalbard (Miljødirektoratet 2013; Visit Sweden u.å). Begge landene har også flere verneområder innen andre vernekategorier, som eksempel naturreservat.

Vekst i naturbasert reiseliv har gitt stadig flere besøkende til nasjonalparker i Nord-Europa (Puhakka og Saarinen 2013). Tidligere dreide dette seg mest om de mer tradisjonelle fritidsaktivitetene, men de senere årene har mer moderne aktiviteter tatt over. Eksempler på dette er tradisjonelle aktiviteter som fotturer og kanopadling, og mer

moderne aktiviteter som snøskuterkjøring (kun tillatt enkelte steder i svenske nasjonalparker) og klatring (Puhakka og Saarinen 2013).

Kysten og sjøområdene er foreløpig dårlig representert i det vernede arealet. Både Norge og Sverige har et internasjonalt ansvar for å ta vare på typer av kystområder som en ikke kan finne andre steder i verden. 9. september 2009 ble Ytre Hvaler og Kosterhavet nasjonalparker åpnet, som er Norge og Sverige sine første marine nasjonalparker. Formålet med fredningen var å ta vare på særegne økosystemer på land og i sjø. Det undersjøiske, relativt urørte, landskapet består av en variert blanding av bløtbunn, tareskoger og koraller (Pettersen 2009). Det meste av verneområdet er sjøareal, men består også av landsoner med et yrende liv. Holmer, skjær og øyer brukes av sel og fugl. Både på svensk og norsk side er nasjonalparken et yndet friluftslivsområde hvor soling, bading, småbåtliv, fiske og turgåing preger øyene og holmene i nasjonalparken (Pettersen 2009). Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark er tilgrensende verneområder som til sammen utgjør et sammenhengende areal, og etableringen skal vise at Norge og Sverige står sammen på tvers landegrenser i det viktige arbeidet for å verne naturen (Miljøverndepartementet 2009).

De to marine nasjonalparkene nærmer seg fem år, men er fortsatt unge og nye innenfor kategorien marint vern i Norden. Nasjonalparker i Norge og i Sverige er ellers lokalisert på land og som regel langt fra kysten, og dette gjør det vanskelig å hente ut relevant erfaring som kan brukes i marin nasjonalpark, for eksempel utvikling av naturbasert reiseliv. Erfaringer og kunnskap som Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark har opparbeidet seg kan være viktig lærdom for nye marine nasjonalparker i framtiden. Disse to nasjonalparkene blir sammenlignet for å se om det er forskjeller mellom nasjonalparkene når det gjelder forvaltning, reiseliv og naturgrunnlag.

Problemstillingen for denne oppgaven er:

Hvilke forutsetninger og muligheter eksisterer for utvikling av naturbasert reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?

2 Teori

I dette kapittelet legges det fokus på blant annet naturbasert reiseliv, reiselivets paradoks, det helhetlige reiselivsproduktet, hindringer og muligheter for reiselivsaktører.

2.1 Naturbasert Reiseliv

Ifølge World Tourism Organization, vokste internasjonale turistankomster med hele 5 % i 2013 og det spås at verdensturismen vil øke kraftig i årene som kommer (UNWTO 2 u.å; UNWTO 1 u.å). Ifølge Lawton (2010) utgjør reiselivsnæringen hele 10 % av det totale globale bruttonasjonalproduktet (BNP), hvor verdien er estimert opp mot 6 000 milliarder i år 2008. Det har oppstått mange forskjellige definisjoner på turisme i løpet av tiden. Definisjonen på turisme er ifølge Lawton (2010) ”*summen av de prosesser, aktiviteter og resultater som oppstår fra de relasjoner og samspill som oppstår mellom turister, turismeleverandører, vertslandets myndigheter, lokalsamfunn, og omkringliggende miljøer som er involvert i attraksjon, transport, overnatting og forvaltning av turister og andre besøkende*”.

Naturbasert reiseliv er det reiselivssegmentet som har hurtigst vekst (Haukeland et al. 2010). Naturbaserte reiseliv har hatt en vekst på 10-12 % per år i motsetning til ”vanlig” reiseliv som har hatt en vekst på 3,6 % (Tangeland 2011). Definisjoner for naturbasert reiseliv har vært mye debattert i forskjellige miljøer, og det er ikke oppnådd enighet om en endelig definisjon. Jeg har i denne oppgaven valgt å bruke definisjonen til Peter Fredman: ”*Naturbasert reiseliv omfatter menneskers aktiviteter når de besøker naturområder utenfor sine vanlige omgivelser. Den naturbaserte reiselivsnæringen er et samlebegrep som omfatter summen av bedrifter og organisasjoner med virksomhet som primært er rettet mot mennesker som besøker naturområder utenfor sine vanlige omgivelser.*” (Fredman et al. 2009).

Fredman og Tyrväinen (2010) har lagt opp til tre typer av opplevelser som kan knyttes til definisjon av naturbasert reiseliv, hvor minst en av definisjonene må være tilstede for at opplevelsen skal falle inn under begrepet naturbasert reiseliv (er inspirert ut fra Valentine (1992) sin definisjon av opplevelser som kan knyttes til naturbasert reiseliv):

- Opplevelse avhengig av naturen (for eksempel safari)
- Opplevelse forsterket av naturen (for eksempel camping)
- Opplevelse hvor naturen har en underordnet rolle (for eksempel utendørs svømmebasseng)

Opplevelse er ikke karakterisert som naturbasert om den ikke har fokus på natur, og hvis den ikke finner plass i et naturlig og ”ekte” naturmiljø. Opplevelser som ikke kan karakteriseres som naturbasert reiseliv, finner for eksempel sted i urbane områder eller innendørs.

En undersøkelse som er gjort av Innovasjon Norge (2012) viser at de turistene som er ute etter rene naturaktiviteter har lavere forbruk enn turister som søker tradisjoner og unike kulturopplevelser, eksempler på tradisjoner kan være tradisjonelle matretter. I Innovasjon Norges (2012) rapport kommer det fram at det er viktig å ha samarbeid mellom aktører for å tilby helhetlige pakketilbud som stimulerer til økt forbruk innenfor natursegmentet. Det blir framholdt at man må bli flinkere til å inkludere flere aktiviteter og opplevelser som turister er villige til å betale for, den norske naturen alene er ikke nok. Utenlandske turister er på jakt etter eventyr og er villige til å betale for dette om de finner den riktige opplevelsen (Innovasjon Norge 2012).

2.2 Nasjonalpark

Nasjonalparker blir ofte sett på som et symbol på naturområder av høy kvalitet av internasjonale turister, de oppfattes gjerne som ”må-se attraksjoner” (Reinius 2007). Nasjonalparker blir ansett for å ha et potensial for reiselivsutvikling, ved at vernede naturområder med enestående natur og uforstyrret naturlige miljø har sterk appell til internasjonale turister (Haukeland et al. 2010). Dette gir Norge og Sverige et bra grunnlag til å drive med naturbasert turisme, hvor navnet nasjonalpark blir brukt som en betydelig merkevare for å gjøre et område mer attraktivt (Reinius 2007). Mange internasjonale turister forventer en godt utviklet infrastruktur i nasjonalparker, noe som er en kontrast til den svenske og norske forvaltningen, hvor man tradisjonelt skal ha minst mulig inngrep i nasjonalparker (Reinius 2007). Lundmark (2010) sin analyse viser at nasjonalparker har en positiv effekt på turisme og sysselsetting, med en økning av

andelen sysselsatte innen reiselivet i områder nær nasjonalparker. Nasjonalparkene har blitt et viktig verktøy for utvikling av turistattraksjoner og regional utvikling (Puhakka og Saarinen 2013).

For at parkene skal bli internasjonale destinasjoner, må landet og parkene ha et globalt image av å være en ledende destinasjon for friluftsliv og naturturisme. Potensielle turister må se en internasjonal profil. Beliggenhet er viktig, men perifer lokalisering kan overvinnes ved hjelp av billig flytransport. Betydelige naturressurser, en høy markedsprofil og kvalitet i servicenæringen er tre forutsetninger for effektiv utnyttelse av det internasjonale markedet (Eagles 2001). Ifølge Eagles (2001) er informasjon viktig for turisme, og informasjonssystemer må være i stand til å håndtere trafikk av turister. Det blir nevnt at områder som har bedre informasjonsteknologi er mer effektive i å tiltrekke seg internasjonale turister.

Suksessfull reiselivsutvikling er avhengig av å ha en funksjonerende servicebase, men det er ikke alltid mulig der populasjonen er liten. Det finnes i utgangspunktet mer utbygde tilbud der hvor populasjonen er stor (noe som ofte ikke er tilfelle ved nasjonalparkene) (Lundmark og Stjernströma 2009). Uten større veier, informasjonssentre, hotell, restauranter og andre fasiliteter er det vanskelig å utvikle en turistdestinasjon (Lundmark og Stjernströma 2009).

Nasjonalpark har betydning for nærmarkedene, ved at en nasjonalpark gir området mer status og det er muligheter for kommersielle aktiviteter inne i verneområdet så lenge dette ikke er i strid med øvrige vernebestemmelser og forskrifter (Andersen et al. 2006). Ulike reiselivsaktører vil oppleve vernetiltaket på ulike måter ut fra de forutsetningene de innehar. For noen vil nasjonalparkbegrepet kunne tiltrekke seg flere kunder og vil da være positivt, mens for andre skaper vernetiltaket utfordringer for driften (Vittersø et al. 1994). Ifølge Bystöm (2012) sin undersøkelse av de lokale innbyggerne sin holdning til etableringen av Kosterhavet nasjonalpark, var et flertall av de lokale innbyggerne positive til nasjonalparken, og de trodde at økende turisme ville være bra for øysamfunnet som er avhengig av at turismen skaper jobber og økonomiske verdier lokalt.

2.3 Norge og Sverige

Den svenske Naturvårdsverket vil at naturvern skal bidra til regional vekst og ser på turismeutvikling i nasjonalparker som et instrument for å oppnå dette målet (Lundmark og Müller 2010). Store nasjonalparker blir ansett som en viktig ressurs for naturbasert reiselivsutvikling i Sverige (Lundmark og Müller 2010). Et av kriteriene for å bli nasjonalpark i Sverige, er at området skal kunne utnyttes for friluftsliv, naturstudier, forskning og turisme (Silvander u.å). Naturvårdsverket i Sverige ønsker å bidra til å fremme den svenske naturen og tilstreber forbedringer av forholdene for å utvikle og gjennomføre naturturisme, hvor nasjonale forskrifter gjennomgås med sikte på at det skal være lettere å kunne drive naturbasert turisme i Sveriges nasjonalparker (Karlsson 2013). Naturvårdsverket ser på Sveriges natur som en stor ressurs for innenlands- og utenlandsbesøkende, og at naturbasert turisme kan bidra til en bærekraftig utvikling av lokalsamfunnet, både fra et sosialt og et økonomisk perspektiv (Karlsson 2013).

Regjeringen i Norge har som et mål at nasjonalpark- og naturinformasjonssentre skal videreutvikles slik at de kan ha en viktigere rolle i reiselivet, at det skal legges bedre til rette for bruk av natur i reiselivssammenheng og reiseutvikling rundt nasjonalparkene (Nærings- og handelsdepartementet 2012). Nasjonalparker i Norge er ansett til å ha stor betydning som attraksjon i reiselivssammenheng (Nærings- og handelsdepartementet 2012). Nasjonalparksentrene blir sett på som viktig ledd for å nå ut med naturinformasjon til de besøkende, og har derfor spilt en viktig rolle i utviklingen av reiselivet (Nærings- og handelsdepartementet 2012).

Nasjonalparker blir sett på som et viktig verktøy for økonomisk utvikling hos de fleste lands regjeringer. Dessverre er det ofte mangel på tilstrekkelige investeringer i opplæring av personalet, i infrastruktur og i generell tildeling av ressurser som er nødvendige for å støtte naturbasert turisme i nasjonalparkene (Eagles 2001). Nasjonalparker i Norge og i Sverige følger modellen hvor det er offentlige myndighetsorganer som har forvalteransvaret og hvor midler til nasjonalparker blir tildelt over offentlige budsjetter. Ifølge Eagles (2001) er denne typen modell kun effektiv når det blir gitt tilstrekkelig med økonomisk støtte. Eagles (2001) tar også opp at budsjettene til nasjonalparkene som regel

ikke tar hensyn til besøkstrykket fra turister, noe som gir utfordringer knyttet til økning av turisme eller andre endringer som oppstår i nasjonalparker. Et eksempel kan være for få ansatte til å takle høyt besøkstrykk. Det blir påpekt i artikkelen til Eagles (2001) at manglende budsjett for håndtering av turismepress kan føre til svært alvorlige miljøødeleggelser, og han understreker hvor viktig det er med tilstrekkelig økonomi til å drive nasjonalparkene framover gjennom å utvikle et samordnet styringssystem for naturbasert reiseliv.

Ved opprettelse av et nytt verneområde stilles en rekke økonomiske ressurser til rådighet for området i Norge (Dervo og Aas 2005). Disse skal dekke saksbehandling, forvaltning av områder etter vernebestemmelsene og arbeid med forvaltningsplaner. Slik det er i dag, dekker ikke disse ressursene den praktiske forvaltningen, som informasjon, tilrettelegging og drift av områdene (Dervo og Aas 2005). Mange kommuner i Norge har svært begrensede økonomiske ressurser (Bjørge 2013). I forbindelse med et vernetiltak pådrar ofte kommunen seg nye utgifter, og har ikke råd til å være med å investere i nasjonalpark. Dårlig kommuneøkonomi i Hvaler kommune og lite støtte fra den norske staten, har ført til at det ikke foreløpig er bygget opp et nasjonalparksenter i Ytre Hvaler nasjonalpark, men bare et midlertidig senter med utstillinger (Sanden 2011; Ihlebæk 2012). Staten tilbyr 2,5 millioner som støtte til nasjonalparken og Hvaler kommune må dekke resten selv, noe som ikke lar seg gjøre med dårlig økonomi (Ihlebæk 2012; Sanden 2011). Den norske staten bevilger ikke penger til nasjonalparksenter uten at kommunen også bidrar (Ihlebæk 2012). Den manglende økonomiske støtten reduserer potensialet for næringsutvikling i naturbasert reiseliv i nærheten av en nasjonalpark (Dervo og Aas 2005). I Sverige er det den svenske staten som tar på seg store deler av utgiften som vil komme med etablering av nasjonalpark og *Naturum* (naturinformasjonssenter). Länsstyrelsen drifter og forvalter nasjonalparkene i Sverige. Den svenske staten er med på å delfinansiere Naturumsenteret i Kosterhavet nasjonalpark. De dekket 20 millioner svenske kroner av de totale utgiftene til Naturum på 28 millioner kroner, mens Västra Götaland og Strömstad kommune dekket fire millioner svenske kroner hver (Andersen 2013). Den svenske regjeringen antar at investeringene vil gi økt turisme og interesse for regionen (Ihlebæk 2012).

I 2014 får nasjonalparker i Norge tildelt en samlet sum på 25 millioner kroner ekstra over statsbudsjettet, som skal deles mellom de ulike nasjonalparkene i Norge. Målet med den økte bevilgningen er å styrke verdiskapningen knyttet til nasjonalparkene gjennom økt samarbeid mellom naturforvaltning og lokale interesser for verdiskapning, utstillinger, informasjonsarbeid og nye naturveilederstillinger (Miljøverndepartementet 2013).

2.4 Marin nasjonalpark

Ifølge World Conservation Union (IUCN) er definisjonen på vernede marine områder *"ethvert område av fjæra eller litoral terreng, sammen med sitt overliggende vann og tilhørende flora, fauna, historiske og kulturelle funksjoner, som har blitt reservert av lov eller andre effektive midler for å beskytte en del av eller hele det lukkede miljø "* (Kelleher og Kenchington 1991). Marine nasjonalparker er ikke bare sjøbasert, de inkluderer også terrestriske verneområder som inneholder eller grenser mot kystlinjer, elvemunninger eller våtmarker. Marine verneområder som grenser mot kysten eller strandlinjen, gir dermed kystvern (Eagles 2002).

Kysten har gjennom historien vært populære områder for naturbasert reiseliv og friluftsliv (Borch 2009), og dette gir utfordringer for forvaltere av en marin nasjonalpark som må administrere turismeaktiviteter i et marint beskyttet område som ofte ligger langs en tett befolket kyst. Marine nasjonalparkforvaltere må også arbeide med land- og marinebaserte interesser inkludert landbruks- og fiskeriinteressene, skogbruk, fritidsbåtfolk og andre interesser (Eagles 2002). I dag er det en økning i global reisevirksomhet, som gjør at mange kystområder opplever en raskt vekst i sine reiselivsaktiviteter, og utvikling av kystturisme innebærer økt press på sårbare kystområder (Borch 2009). Det er viktig for forvaltere av en marin nasjonalpark å formidle kunnskap om hva og hvorfor området er vernet. Brukere/besøkende av marine nasjonalparker kan ha svak forståelse av vernet på grunn av at det meste av verneverdiene er under vann, og mange har liten eller ingen forståelse for betydningen av marine økosystemer (Eagles 2002). Turismen i et marint verneområde kan skape muligheter for økte inntekter, arbeidsplasser og næringsutvikling, for eksempel utgjør marin- og kystturisme en stor andel av turistinntektene i Australia. Men dette er ikke alltid tilfelle, i

en studie av Goodwin et al. (1997) av Komodo nasjonalpark i Indonesia ble det anslått at minst 50% av turistinntektene i økonomien rundt Komodo nasjonalpark lekket ut av lokalområdet (Goodwin et al. 1997). Dette var på grunn av at de fleste av operatørene som brakte turister til parken, brukte sine egne båter chartret av en utenforstående operatør, og kjøpte sine varer (for eksempel drikkevann) fra eksterne kilder (Goodwin et al. 1997).

Det er turistfiske som er den største og mest populære aktiviteten innenfor kystturisme, der reiselivsaktørene tilbyr tradisjonell overnatting og båter til leie. I den norske regjeringens strategi for kystbasert reiseliv blir det påpekt at det er viktig at turister som besøker Norge får tilgang til norsk sjømat av god kvalitet (Fiskeri- og kystdepartementet 2008), da dette fremmer salg av norsk sjømat for sjømatnæringa og for reiselivet, og dessuten fremmer Norge som et attraktivt reisemål (Fiskeri- og kystdepartementet 2008). Både Norge og Sveriges forvaltningsregime skal sikre bærekraftig utvikling av fisketurisme (Länsstyrelsen i Västra Götalands län u.å; Imerslund og Jensen 2011). Det er satt en begrensning på hvor mange kg fisk det er lov å fiske opp som utenlandsk turist i Norge, som er en restriksjon mange turistaktører reagerer negativt på. Et av argumentene for denne begrensningen er at utenlandske turistfiskere fanger store mengder fisk uten å bidra til økonomien, og de tar med seg mesteparten av matforsyningen og andre nødvendige ting hjemmefra der det er billigere (Borch 2009). I Sverige er kystområdet delt inn i soner, hvor det i noen soner er det forbudt å fiske etter en eller flere typer fisk hele året eller i deler av året (Västra Götalands län 2012). Noen arter er fredet i forskjellige tidsrom på året og har minimum størrelse (Norge har også dette) som fisken må være over, ellers må den slippes ut (Fiskedirektoratet 2013; Västra Götalands län 2012). Både i Norge og i Sverige er det gratis å fiske i sjøen, så lenge reglene blir fulgt og det brukes fiskeutstyr som er lovlig (Fiskedirektoratet 2013; Länsstyrelsen i Västra Götalands län u.å). Når det gjelder nordmenn og svensker som fisker i sitt hjemland, så har de ikke samme restriksjonen som fiskere fra utlandet. De må forholde seg til regler og forskrifter som angår alle, for eksempel fredning, men de har like fullt lov til å fiske med flere typer fiskeutstyr enn hva utenlandske fiskere har lov til (Fiskedirektoratet 2013; Västra Götalands län 2012).

2.5 Interreg

Interreg er et EU program som jobber for å fremme sosial og økonomiske integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid (Interreg u.å). Norge har deltatt i Interreg-samarbeidet siden 1996 (Interreg u.å). Gjennom Interreg hadde Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark et samarbeidsprosjekt; *Vår felles arv*. Med 30 millioner i budsjett og 4 års varighet ble det satt i gang flere prosjekter, som støttet opp under turismen i parkene, og med strategier for bærekraft (Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark 2008). Man har kurset reiselivsaktører (frivillig deltakelse) i hvordan de skal være en god aktør og bli en god ambassadør for nasjonalparken. Interreg har slik bidratt mye til nasjonalparkene med sponsing av midler til prosjekter som gagnar nasjonalparkene. Dette gjelder både informasjons- og kunnskapsformidling og markedsføring (Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark 2008).

2.6 Hindringer og muligheter for reiselivsaktører

I en studie av Aas et al. (2006) ble det fokusert på turistbedrifters muligheter og hindringer i verneområder. Flere av reiselivsaktørene viser til den positive siden ved å befinne seg i et verneområde, der kvalitetsstempel og fremmet salg ble vektlagt som de viktigste attributtene. Det ble avdekket i undersøkelsen til Aas et al. (2006) at blant reiselivsbedriftene som opererer inne i verneområder var det noen som opplevde vernebestemmelsen som hemmende. Overnattingsbedriftene var mer enige i at vernebestemmelse virket hemmende enn aktivitetsbedriftene. Andre hindringer som ble pekt på av reiselivsaktørene, var forbud mot ulike former for ferdsel, både motorisert og ikke-motorisert, for strenge regler mot opprustning eller utvidelse av allerede eksisterende bygninger, samt kritikk av saksbehandling i dispensasjonssaker (Aas et al. 2006).

Ved områdevern kan mulighetene til å fortsette med allerede eksisterende turismevirksomhet begrenses av nye handlingsplaner og regelverk. På lik linje vil også muligheten til å utvikle ny virksomhet begrenses. Nye og strenge restriksjoner hva angår infrastruktur, transport og utbygging kan skape utfordringer for de som livnærer seg i reiselivsbransjen. Samtidig kan nasjonalparkbegrepet gjøre området mer attraktivt for turistnæringen, da veldig mange turister oppfatter nasjonalpark som et kvalitetsmerke.

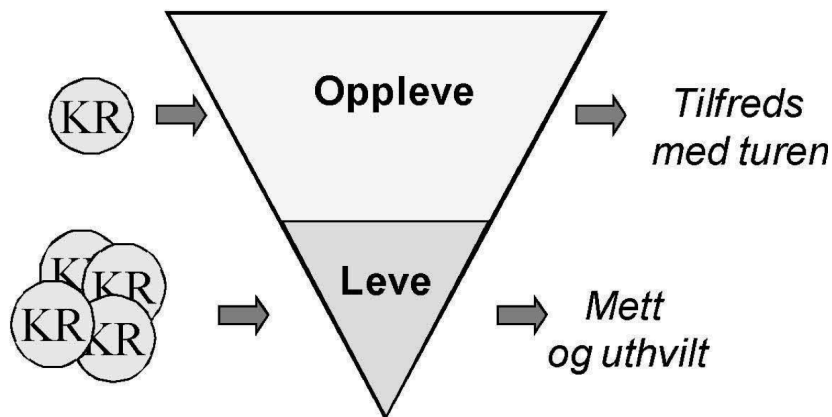

2.7 Lokale interesser og reiseliv

Naturen er, som nevnt, svært viktig for norsk og svensk turisme. I følge Budowski (1976) er det tre ulike typer av relasjoner mellom naturen og reiselivet. Den mest ønskelige relasjonen er der både reiselivet og naturområdene har en fordel av sameksistensen. Det finnes også tilfeller der reiselivet skjer i naturområder, men der denne sameksistensen ikke har noen påvirkning av betydning, verken for naturen eller turismevirksomheten (Budowski 1976). Det kan også oppstå konflikter som gir en negativ effekt både på turismen og naturen, der disse opptrer på samme sted. Det er vist at i forbindelse med en verneprosess beveger gjerne forholdet mellom reiselivet og naturen seg fra en form for nøytral sameksistens mot et mer konfliktfyllt forhold (Budowski 1976). Ulike reiselivsaktører vil oppleve vernetiltaket på ulike måter ut fra sine forutsetninger: For noen vil nasjonalparkbegrepet kunne tiltrekke seg flere kunder og vil da være positivt, mens for andre skaper vernetiltaket utfordringer for driften (Vittersø et al. 1994).

2.8 Reiselivets paradoks

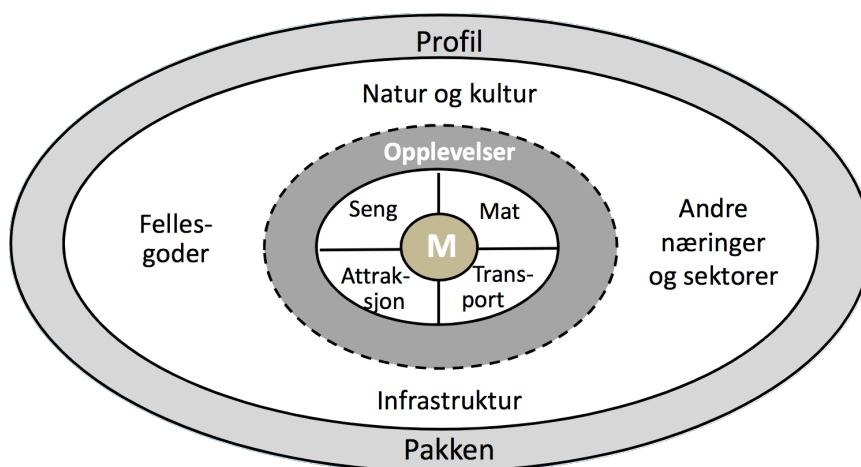
Reiselivets paradoks, vist i figur 1, blir forklart av Kamfjord (2011) at store opplevelsesverdier kan ofte ha liten pengeverdi i et reiselivsprodukt. Dette er en av de største utfordringer i norsk og svensk reiseliv ettersom naturen er det produktet flest turister oppsøker ved ferie. Allemannsretten gir folk rett til å ferdes gratis i utmark, noe som gjør det til en utfordring å skape et kommersielt produkt ut av turistenes bruk av naturen. Med rett til å ferdes gratis i utmark, så må den økonomiske verdiskapningen gjøres på andre måter, for eksempel ved å kunne tilby et produkt som turistene er villige til å betale for. Allemannsretten gir både muligheter og utfordringer for naturbasert reiselivsbedrifter (Fredman og Tyrväinen 2010). Kamfjord (2011) knytter videre opplevelselementene til frie goder (sol, snø, allemannsretten) eller tjenester som er offentlige subsidierte (kirke, kulturattraksjoner, naturum og nasjonalparker). Dette er frie goder som i utgangspunktet ofte er utviklet for å betjene lokalbefolkningen, men som kan benyttes av turister.

Figur 1. Illustrasjon av reiselivets paradoks, hvor det som fører til at turister blir tilfreds med turen ofte har liten pengeverdi (Kamfjord 2011).

2.9 Det helhetlige reiselivsproduktet

Det helhetlige reiselivsproduktet, vist i figur 2, blir forklart av Kamfjord (2011) som forutsetningene for å kunne gjennomføre en reise, og inkluderer transport, overnatting og bespisning. I tillegg er attraksjoner naturlig kommet inn som «den fjerde kjernenæringen». En attraksjon defineres som noe som er verd å se eller oppleve, hvor folk søker etter attraksjoner som virker tiltrekkende på dem (Kamfjord 2011). Å kunne tilby de fire kjernenæringene i nasjonalparker eller i utkanten av nasjonalparker kan by på utfordringer, da mange av nasjonalparkene i Norge og i Sverige ligger i fjerntliggende områder som ofte er tynt befolket. Dette gjør det vanskelig å kunne tilby kjernenæringene når det ikke er grunnlag for å kunne bygge opp infrastruktur og vedlikeholde det. Nasjonalpark som attraksjon alene er ikke alltid nok til å trekke til seg turister, området må kunne by på andre attraksjoner i tillegg (Lundmark og Stjernströma 2009). Transport er også et problem da det ofte er vanskelig å komme seg ut til nasjonalparker ved hjelp av kollektiv transport, da dette er mangelvare i tynt befolkede områder. Tynt befolket områder har også ofte lite utvalg når det gjelder spisesteder og overnattingsteder. For å kunne tilby de fire kjernenæringene så må det være grunnlag for infrastruktur som kan støtte opp til det, som for eksempel en by/bygd i nærheten (Lundmark og Stjernströma 2009).

Figur 2. Illustrasjonsfigur over Kamfjord (2011) sin figur om det helhetlige reiselivsproduktet, der seng, mat, attraksjoner og transport er kjernen og må være tilstede for å kunne for å kunne skape et helhetlig reiselivsprodukt.

2.10 Oppsummering av teori og problemstilling

Nasjonalparkene har blitt et viktig verktøy for utvikling av turistattraksjoner og regional utvikling (Puhakka og Saarinen 2013). Nasjonalpark blir sett på som en merkevare, da internasjonale turister ofte forbinder nasjonalparker med naturområder med høy kvalitet (Reinius 2007). Eagle (2001) har kommet fram i sin forskning at det er tre viktige forutsetninger som må være til stede for effektiv utnyttelse av det internasjonale markedet, de tre forutsetning er betydelige naturressurser, en høy markedsprofil og kvalitet i servicenæringen. Dessverre er det ofte mangel på tilstrekkelige investeringer i opplæring av personalet, i infrastruktur og i generell tildeling av ressurser som er nødvendige for å støtte naturbasert turisme i nasjonalparkene (Eagles 2001). Det forventes også av mange internasjonale turister at det skal være godt utviklet infrastruktur i nasjonalparker, noe som er kontrast med den svenske og norske forvaltningen, hvor man tradisjonelt skal ha minst mulig inngrep i nasjonalparker (Reinius 2007). Suksessfull reiselivsutvikling er avhengig av å ha en funksjonerende servicebase, men det er ikke alltid mulig der populasjonen er liten. Det finnes i utgangspunktet mer utbygde tilbud der hvor populasjonen er stor (noe som ofte ikke er tilfelle ved nasjonalparkene) (Lundmark og Stjernströma 2009). Uten større veier, informasjonssentre, hotell, restauranter og andre fasiliteter er det vanskelig å utvikle en turistdestinasjon (Lundmark og Stjernströma 2009).

Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark er Sveriges og Norges første marine nasjonalparker, og erfaringer og kunnskap som nasjonalparkene har opparbeidet seg kan være viktige lærdom for nye marine nasjonalparker i Norge og i Sverige i framtiden. Hensikten med oppgaven er å sammenligne disse to parkene når det gjelder forvaltning, reiseliv og naturgrunnlag, og se på om vernet/nasjonalparkstatusen gir begrensinger og/eller nye muligheter når det gjelder utvikling av det naturbaserte reiselivet.

For å utdype problemstillingen har oppgaven følgende underproblemstillinger:

- Hva kjennetegner de naturgitte (ressursmessige) forutsetningene for reiselivsutvikling i de to nasjonalparkene?

- Hva karakteriserer det naturbaserte reiselivets historiske utvikling og nåværende forvaltningsstruktur i de to parkene?
- Hvilke institusjonelle forutsetninger (bl a kapasitet) har naturforvaltningen og reiselivsinteressene knyttet til de to parkene for å håndtere spørsmål relatert til reiselivsutvikling?
- Hva kjennetegner forvaltningsstrategiene for reiselivsutvikling i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?

3 Studieområde

3.1 Ytre Hvaler nasjonalpark

3.1.1 Områdebeskrivelse

I 2009 ble Ytre Hvaler, Norges første marine nasjonalpark, opprettet. Nasjonalparken er 354 km², hvorav 14 km² er landareal og 340 km² er sjøareal. Vertskommunene for nasjonalparken er Fredrikstad kommune og Hvaler kommune. Nasjonalparksenteret er lokalisert i Hvaler kommune og er gratis for besøkende. Størstedelen av nasjonalparkens areal ligger i Hvaler kommune. Ytre Hvaler grenser i sør til Kosterhavet nasjonalpark i Sverige, og begge parkene ble opprettet samtidig.

Formålet for vernet beskrives i forvaltningsplanen til Ytre Hvaler nasjonalpark § 2:

- *”Bevare et egenartet, stort og relativt urørt naturområde ved kysten i Sørøst-Norge,*
- *Bevare et undersjøisk landskap med variert bunntopografi,*
- *Bevare økosystemer på land og i sjø med naturlig forekommende arter og bestander, kystlandskap med sjøoverflate og havbunn med korallrev, hard og bløtbunn”*

(Fylkesmannen i Østfold 2012)

Med en kombinasjon av ferskvann fra Glomma og innstrømming av saltvann fra Nordsjøen, og med varierte bunnoverflater, gir dette grunnlag for det store mangfoldet av marine naturtyper på dypt og grunt vann i nasjonalparken. Nasjonalparken har gode levevilkår for kaldtvannskorallrev og tareskog, som igjen danner leveområder for flere andre arter (Fylkesmannen i Østfold 2012). Tislerrevet, som er lokalisert i nasjonalparken, er det største kaldtvannsrevet i Atlanterhavet som er funnet innaskjærs (Ytre Hvaler nasjonalpark 2 2011). Ytre Hvaler nasjonalpark har et stort marint biologisk mangfold, med 14 km² landareal er det variasjoner av naturtyper på land – blant annet kystlynghei, kystbarskog, svaberg og strandenger. Ytre Hvaler nasjonalpark har også flere rødlistearter som står i fare for å dø ut og har ansvar for å ta vare på det biologiske mangfoldet for framtidige generasjoner.

Sterk befolkningsvekst langs kysten av Oslofjorden har ført til nedbygning av strandsonen. Mye av de sjønære landarealene i Hvaler er likevel ikke nedbygd. Dette kystområdet framstår som inngrepsfritt sammenliknet med resten av Oslofjorden (Fylkesmannen i Østfold 2012). Området i Hvaler har stor verdi for friluftslivet siden det er så få områder som er inngrepsfrie langs kysten i Norge.

Kulturlandskap er landområder som er påvirket av menneskelig aktiviteter, gjennom beite, hogst, slått og rydding. Det er mange arter i Ytre Hvaler nasjonalpark som er avhengig av et opprettholdt kulturlandskap for å overleve. Noen av artene er på rødlisten, og det krever skjøtsel for at leveområdene opprettholdes. Forvaltningsplanen åpner for beiting og skånsom skjøtsel (Fylkesmannen i Østfold 2012).

3.1.2 Frilustliv og reiseliv

I flere tiår har Oslofjordens friluftsråd sikret områder i Hvaler til friluftsliv, og Hvalerøyene har lenge vært en viktig område for friluftsliv i Oslofjorden (Fylkesmannen i Østfold 2012). Her har soling, bading, småbåtliv, fritidsfiske og turgåing pågått lenge. Hvalers fortrinn for friluftslivet er naturen, skjærgårdslandskapet, det gunstige klimaet og at det finnes stor variasjon av naturtyper (Fjord og Friluft 2009). Friluftslivet på Hvaler blir ifølge forvaltningsplanen (Fylkesmannen i Østfold 2012) ofte utøvd i sommersesongen blant tilreisende og hyttefolk. Hvaler kommune har ca. 5000 hytter (Andersen, Aas et al. 2006), som er viktige for næringslivet i Hvaler. Hyttefolket står for ca. 50% av omsetningen i de aktuelle bedriftene, som er med på å skape arbeidsplasser og lokale inntekter (Rubach and Nilsen 2012). Hvaler har lange tradisjoner som et populært reisemål, og regionen tar imot mange besøkende i sommerhalvåret. De mest brukte områdene for friluftsliv har blitt tilrettelagt med slike ting som toalett, avfallsdunker og noen grillplasser (Fylkesmannen i Østfold 2012). Sportsdykkere har i flere år vært aktive brukere av nasjonalparkområdet gjennom hele året, i og med at sjøområdene i Ytre Hvaler nasjonalpark er generelt godt egnet for sportsdykking. Hvalerøyene er også populære blant friluftslivsutøvere som driver med aktiviteter som seilbrett, kiting og kajakkpadling på grunn av stabil vind og sandstrender.

Ifølge forvaltningsplanen finnes det ingen reiselivsbedrifter innenfor nasjonalparken (Fylkesmannen i Østfold 2012), men enkelte aktører benytter seg imidlertid av det vernede området i sin virksomhet (guidede turer eller charterturer med båt). Det er ikke lokalisert hotell på Hvaler, men det er mulig å leie hytter/leiligheter.

3.2 Kosterhavet nasjonalpark

3.2.1 Områdebeskrivelse

Kosterhavet nasjonalpark ble innviet på samme tidspunkt som Ytre Hvaler nasjonalpark, i 2009. Kosterhavet nasjonalpark er Sveriges første marine nasjonalpark, hvor landarealet er 8,6 km² og sjøarealet er 382 km², totalt er nasjonalparken 289 km² (Sydow 2014). Nasjonalparken ligger i Strømstad kommune og Tanums kommune og grenser i nord til Ytre Hvaler nasjonalpark. *Naturum* tilsvarer nasjonalparksenter i Norge, og *Naturum* er plassert på Kosterøy og har gratis inngang for besøkende.

Kosterhavet er det mest artsrike marine miljøet i Sverige med over 6000 forskjellige marine arter, alle undersjøiske arter fra vestkysten i Sverige kan bli funnet i Kosterhavet (Sydow 2014). En dyp kanal som strekker seg fra Nordsjøen på vestkysten i Norge, går langs Norges kyst til Kosterhavet. Denne kanalen gjør det mulig å føre inn vann med høyt saltinnhold og lav temperatur, dette fører til at det blir beboelig for mange av de sjeldne og spesielle artene som lever på dypvann (Västsvenska Turistrådet 2010). I likhet med Ytre Hvaler nasjonalpark har Kosterhavet flere store korallrev. Brakkvann fra Østersjøen og saltvann fra Atlanterhavet i strømmen fra kanalen, gir høyt saltinnhold. I kombinasjon med det milde klimaet gir det nasjonalparken et høyt biologisk mangfold. Det er også sel og forskjellige sjøfugler i nasjonalparken.

Formålet med nasjonalparken er å bevare særpreget og rikdommen av arter i sjøen, skjærgårdområdet og det tilstøtende landarealet i samme tilstand. Det lever også flere truede arter i nasjonalparken. Natura 2000 er en liste utarbeidet av EU, som inneholder truede naturtyper, og noen av de oppførte truede naturtypene er lokalisert i Kosterhavet nasjonalpark (Naturvårdsverket 2009).

Koster består av 2 øyer, Nord- og Syd-Koster, i tillegg til en rekke skjær og holmer. Nord-Koster er en relativt øde øy, og består i stor grad av bergknauser, lyng og buskheier, i motsetning til Syd-Koster er det overflod av gressletter og skog (skogen er av nyere dato (Naturvårdsverket 2009). På Kosterøyene finner man flere badestrender, butikker, restauranter og hotell.

3.2.2 Frilustliv og reiseliv

Kosterhavet nasjonalpark er attraktivt for friluftsliv, hvor padling, dykking, svømming og båtliv er populært, og naturen kan oppleves både til vanns, langs fastlandet og i den ytre skjærgården. Kosterøyene og den omliggende skjærgården er blant Sveriges mest populære turistmål. Koster har allerede et imponerende antall besøkende som kommer til øyene med ferge eller privat båt. Skjøtselsplanen til Kosterhavet nasjonalpark viser til at det er gjennomsnittlig 3000 turister per dag i området, både på land og i sjø, i sommermånedene fra juni til august (Naturvårdsverket 2009). Mange er dagsbesøkende. Sommerens turistsesong har stor betydning for hele det lokale livsgrunnlaget og særlig for dem som er direkte sysselsatt i tjenesteytende næringer (opplevelse, transport, servering og overnatting). Det er opprettet sykkel- og kajakkutleie på Nord-Kosterøy, som gjør det mulig å utforske øyen på egenhånd, enten på land eller på sjø. Naturum, som er lokalisert på Syd-Kosterøy, har opprettet en natursti som ligger 1-1,5 meter under vann, hvor man med dykkemaske kan følge stien og utforske livet under vann. På Naturum kan man leie snorkleutstyr for å utforske undervannstien. Toaletter og søppelkasser er plassert på øyer som er populære blant besøkende og har naturlige havner. Det er hotell lokalisert på Syd-Kosterøy.

Figur 3. Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark, som grenser til hverandre. Ytre Hvaler nasjonalpalpark ligger i nord på kartet og Kosterhavet nasjonalpark ligger i sør (Hanssen 2010).

4 Forvaltningsorganisering

4.1 Ytre Hvaler nasjonalpark

I desember 2009 vedtok regjeringen at nasjonalparker i Norge skal kunnes forvaltes lokalt, dette er en frivillig ordning hvis berørte kommuner ønsker det (verneområdestyrer 2014: Ytre Hvaler nasjonalpark 1 2011). Hvis ikke ønsker dette, så skal fylkesmannen være forvaltningsstyremakt (verneområdestyrer 2014). Den nye forvaltningsmodellen innebærer at nasjonalparker forvaltes av et interkommunalt, politisk sammensatt nasjonalparkstyre, der det skal være en representant fra kommunen og fylkeskommunen som blir berørt av nasjonalparken (Ytre Hvaler nasjonalpark 1 2011). Styret skal sørge for en helhetlig og kontinuerlig forvaltning på tvers av administrative grenser og innenfor rammen av naturmangfoldloven og verneforskriften for det enkelte verneområdet. Styret skal sørge for samarbeid med de ulike brukerinteressene i verneområdene, som er nødvendig for å få til en god forvaltning (Ytre Hvaler nasjonalpark 1 2011). Eksempler på berørte brukere er reiselivsaktører, grunneiere, fiskerinæringen og natur- og miljøorganisasjoner. Nasjonalparkforvalter er sekretariatet for nasjonalparkstyret, og nasjonalparkforvalteren er ansatt hos fylkesmannen.

Ansettelsen av nasjonalparkforvalteren vil skje i nær dialog med styret, og nasjonalparkforvalteren vil være underlagt nasjonalparkstyret i spørsmål knyttet til forvaltningen av verneområdet. Forvalteren skal fortrinnsvis ha sin kontorplassering i geografisk nærhet til det/de aktuelle verneområdet/verneområdene (Ytre Hvaler nasjonalpark 1 2011). Målet er at forvalteren skal inngå i et faglig fellesskap gjennom oppbygging av lokale/regionale forvaltningsknutepunkt som, der det er hensiktsmessig, blir knyttet til nasjonalparksentre eller andre typer naturinformasjonssentre. Forvalteren forutsettes her samlokalisert med andre fagpersoner knyttet til verneområdet, som for eksempel personell fra Statens naturoppsyn (SNO) som kan fungere som naturveiledere.

4.2 Kosterhavet nasjonalpark

På vegne av Naturvårdsverket blir Kosterhavet nasjonalpark administrert av Länsstyrelsen i Västra Götaland, som har satt opp en delegasjon – Kosterhavsdelegationen (Naturvårdsverket 2009). Delegationen har ansvaret for

forvaltningen av nasjonalparken i samsvar med en godkjent forvaltningsplan og annonserte forskrifter. Når det gjelder økonomihåndteringen til Kosterhavsdelegationen, skjer denne gjennom Länsstyrelsen. Representanter fra kommunene, relevante interessegrupper i samfunnet, reiselivsaktører, Naturvårdsverket, yrkesfiskere og andre interesserte parter er inkludert i Kosterhavsdelegationen. Styret for Kosterhavsdelegationen skal bestå av ett medlem hver fra følgende organisasjoner og oppnevnes for en periode på fire år: Länsstyrelsen, Tanum og Strömstad kommuner, de lokale yrkesfiskernes organisasjon, Göteborgs universitet og samfunnsforeningen Resö-Galtö (Kosterhavets nationalpark u.å). Nasjonalparksjefen eller nestleder i Kosterhavet nasjonalpark skal alltid delta på møtene i Kosterhavsdelegationen, og de representere ikke Länsstyrelsen i Kosterhavsdelegationen, selv om nasjonalparksjef og nestleder er ansatt hos Länsstyrelsen. Länsstyrelsen er arbeidsgiveren for ansatte i Kosterhavet nasjonalpark.

5 Metode

I dette kapitlet skal valg av undersøkelsesdesign og datainnsamling begrunnes, og framgangsmåten vil bli beskrevet.

5.1 Valg av undersøkelsesdesign

Valg av hvilke undersøkelsesdesign man skal bruke vil avhenge av problemstillingen man har i utgangspunktet. Ut fra min problemstilling ”hvilke forutsetninger og muligheter eksisterer for utvikling av naturbasert reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?”, falt valget på en kvalitativ datainnsamlingsmetode.

For denne oppgaven falt det naturlig at data skulle hentes via informanter, noe som riktignok kan gjøres både ved hjelp av kvalitativ metode og kvantitativ metode. I kvalitativ metode undersøkes et begrenset antall mennesker for å få mer inngående og nyansert informasjon (Johannessen et al. 2011). Kvalitativ metode sier dermed noe om kvalitet eller spesielle kjennetegn/egenskaper ved det fenomenet som studeres. Kvalitativ metode er hensiktsmessig å bruke hvis det skal undersøkes fenomener som man ikke kjenner særlig godt, der fenomenet er forsket lite på og hensikten med undersøkelsen er å forstå fenomenet mer grundig (Johannessen et al. 2011). Kvalitative metoder samler inn og registrerer data i form av tekster, lyd og bilde (Johannessen et al. 2011). Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark er de første nasjonalparkene med marint fokus i Norge og i Sverige. Begge nasjonalparkene ble innviet i 2009 og er relativt unge nasjonalparker. Det har ikke vært gjort noen sammenlignende studier mellom disse to nasjonalparkene, verken når det gjelder natur-, reiselivs- eller forvaltningsaspekter. Etersom dette fenomenet er lite utforsket og er ukjent, falt valget på kvalitativ metode.

Slik problemstilling og hensikt med oppgaven er formulert, har jeg kommet fram til dybdeintervju som den framgangsmåten som passet best for meg både når det gjelder problemstilling, tids- og ressursbruk. Dette gjorde jeg fordi jeg mener dette er en innsamlingsmetode som egnet seg for oppgaven og arbeidsmetoden; å snakke med informantene en om gangen gir mulighet til å sammenligne dataene fra de forskjellige informantene, se hva som går igjen og hva som er ulikt mellom de to nasjonalparkene.

Dette gir meg ikke minst mulighet til å få inngående kjennskap til fenomenet som studeres.

Strategisk utvelging er metoden som er brukt til å finne informanter, som betyr at jeg bevisst velger hvem som er aktuelle for dybdeintervju for å belyse problemstillingen (Larsen 2007). I Ytre Hvaler har jeg valgt å intervju flere av medlemmene i nasjonalparkstyret, hvor medlemmene er politikere som representerer lokale og regionale interesser og har forvaltningsstyremakt i nasjonalparken. 3 informanter er hentet fra Ytre Hvaler nasjonalparkstyre, hvor de representerer henholdsvis Hvaler kommune, Fredrikstad kommune og Østfold fylkeskommune. Ytre Hvalers nasjonalparkforvalter og en person som har ansvaret for driften av nasjonalparksenteret som del av sin arbeidsoppgave, ble valgt ut for intervju da de har arbeidet mye med Ytre Hvaler nasjonalpark fra starten og fram til nå, og sitter slik med informasjon som kan være nyttig. Nasjonalparkforvalteren er også sekretær for nasjonalparkstyret. Informanten fra nasjonalparksenteret har vært med på prosjekter for å bygge opp et bærekraftig reiseliv i nasjonalparken. En representant fra Visit Fredrikstad & Hvaler ble intervjuet, da de arbeider for å utvikle, markedsføre og selge Ytre Hvaler nasjonalpark som reisemål. I alt ble det intervjuet seks personer på den norske siden.

I Sverige ble det intervjuet 3 personer, hvor 2 av dem jobbet innen forvaltning av Kosterhavet nasjonalpark, og den siste informanten jobbet på Strømstad infosenter som arbeider for å utvikle, markedsføre og selge Kosterhavet nasjonalpark. Det er samarbeid mellom Strømstad infosenter og Västsvenska Turistrådet innenfor markedsføring av reiseliv, hvor Västsvenska Turistrådet har ansvaret for det utenlandske markedsføring.

Det er en skjev fordeling mellom antall informanter fra Norge og Sverige, og en av årsakene til dette er at det har vært vanskelig å finne aktuelle kandidater til intervju innen den gitte tidsrammen. Det ble tatt en avgjørelse om å ha hovedfokus på reiselivets muligheter og begrensinger i nasjonalparken, men også hovedsakelig fra et forvaltningsperspektiv. De svenske informantene var veldig aktuelle for oppgavens tema, og hadde allsidig kompetanse om reiseliv og forvaltning i nasjonalparken.

Tabell 1. Antall informanter som ble intervjuet i forvaltning og reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark.

Norge (Ytre Hvaler)		Sverige (Kosterhavet)		Totalt		Totalt
Forvaltning	Reiseliv	Forvaltning	Reiseliv	Forvaltning	Reiseliv	
5	1	2	1	7	2	9

Totalt sammen blir det ni informanter, hvorav seks er fra Norge og tre fra Sverige. Det er syv informanter fra forvaltning og to fra reiselivet. Informantene skal være anonyme i denne oppgaven og vil bli presentert som henholdsvis forvalter og reiselivsaktører.

5.2 Dokumentanalyse

Sekundærkilder er datakilder som allerede eksisterer, og som benyttes som et supplement til intervjuer og som hjelp til besvarelse av problemstillingen. Relevante kilder i en dokumentanalyse er offentlige samt private dokumenter som er knyttet til fenomenet som skal undersøkes. Dokumenter som er brukt skal være merket og henvist til med kildehenvisning (Johannessen et al. 2011). Dokumentanalysen min har hovedsakelig fokus på dokumenter som omhandler forvaltningsplan, verneforskrift og reiseliv for nasjonalparkene i Hvaler og i Koster. Det blir sett på forvaltningsplan (skjøtselsplan i Sverige) for Ytre Hvaler- og Kosterhavet nasjonalpark, hvor forvaltningsplanen fungerer som plan over mål de ønsker å nå i nasjonalparken, og retningslinjer for verneforskrift. Det ses også på konsekvensanalysen som ble gjennomført før opprettelsen av nasjonalparken i Ytre Hvaler (Andersen et al. 2006).

5.3 Kvalitativt intervju

Kvale og Brinkmann (2009) karakteriserer det kvalitative intervjuet som en samtale med struktur og et formål. Denne samtalen foregår ved at intervjueren stiller spørsmål og følger opp svar fra informanten. Intervjuene blir gjennomført i informantenes naturlige miljø og ikke i en kontrollert situasjon, dvs. dette er en såkalt naturalistisk studie (Johannessen et al. 2011).

Det er forskjellige mulige strukturer for et kvalitative intervju, og jeg har valgt delvis strukturert intervju (Larsen 2007). Delvis strukturert intervju har en intervjuguide som utgangspunkt for intervjuet, der spørsmål, temaer og rekkefølge kan varieres. Dette gir mer frihet for informantene slik at de kan snakke fritt i forhold til spørsmålene som blir tatt opp. Det gir også rom for hopping fram og tilbake, etter det som passer best i den enkelte situasjonen, selv om man passer på å være innom alle spørsmål i intervjuguiden.

Selv om intervjuet ble lagt opp som et delvis strukturert intervju, var spørsmålene formulert på forhånd (vedlegg 1 og 2). Innledningsvis ble det stilt relativt enkle spørsmål som for eksempel bakgrunn, utdanning, tilknytning til nasjonalparken ol. Dette ga en avslappet atmosfære som er bra for intervjuet. Etter innledningsfasen beveger man seg videre til hovedtemaene, som dekkes av spørsmål som er relatert til problemstillingen i oppgaven. Turisme, biologisk mangfold, formidling og markedsføring er eksempler av noen temaene i intervjuguiden. Etter hovedtemaet kommer avslutningsfasen, som er en kort fase hvor informantene blir spurt om han/hun har lyst til å tilføye noe mer til intervjuet som han/hun følte manglet. Til slutt takker jeg for at informantene var villige å stille opp til intervjuet. Som nevnt varierte rekkefølgen spørsmålene ble stilt med intervjusituasjonen.

Det ble sendt ut mail (vedlegg 3) til 9 utvalgte respondenter, hvor det ble kort beskrevet om hva undersøkelsen skulle omhandle, om de var villige til å la seg intervju, og når det passet for dem å møtes til intervju. 2 av 9 utvalgte respondenter fikk en annen formulert mail, da de jobbet mer mot reiseliv enn forvaltning av selve parkene (vedlegg 4 og 5)

5.4 Gjennomføringen av intervjuene

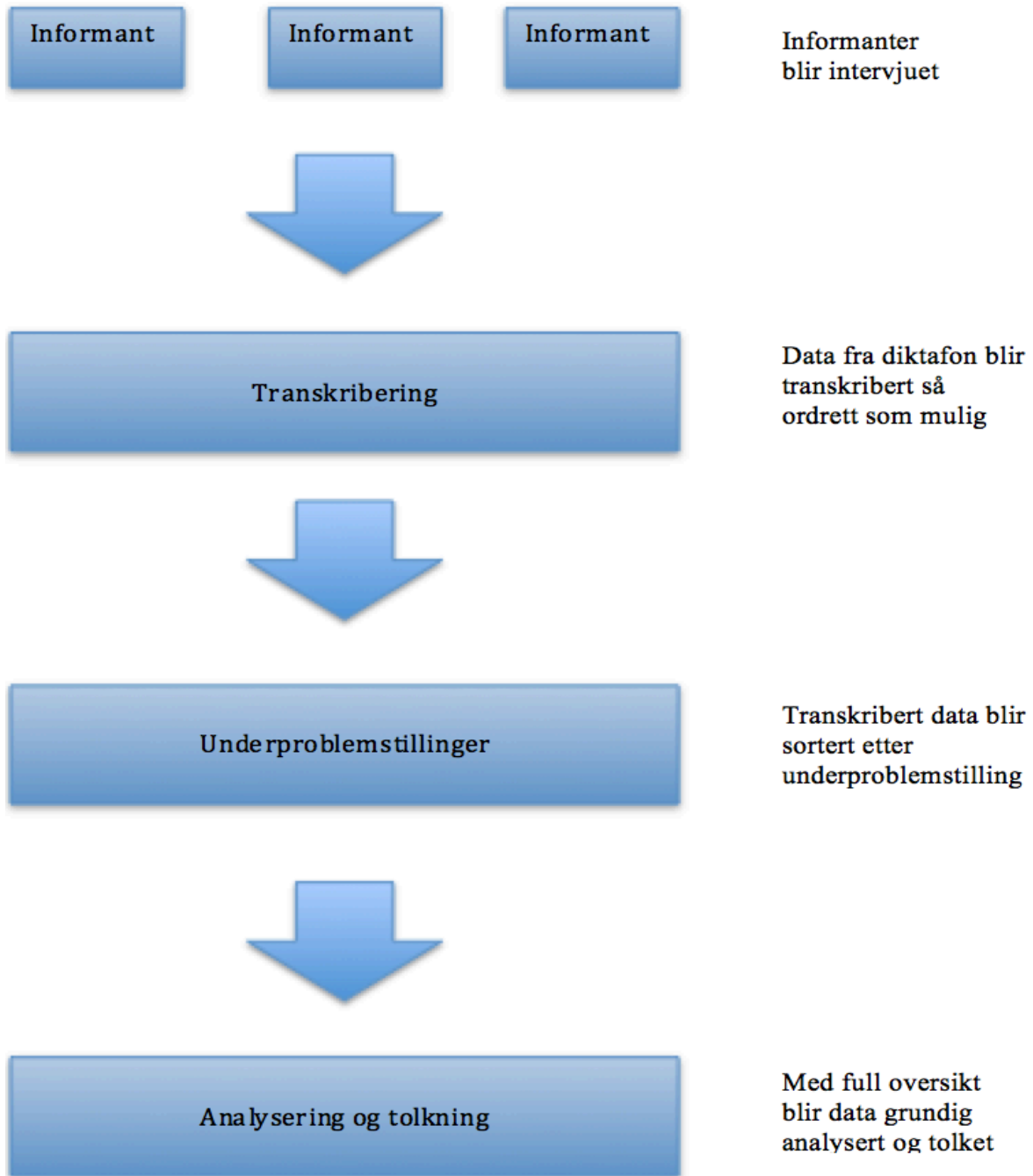
Intervjuene ble gjennomført i samtaleform og jeg valgte å bruke diktafon. Jeg hadde en antagelse om at både jeg som intervjuer og informantene ville kunne snakke mer fritt og uanstrengt ved bruk av opptaker fremfor at jeg skulle notere fortløpende. Jeg opplevde generelt at jeg ble godt mottatt og informantene var i godt humør under intervjuet, slik sett opplevde jeg ingen problemer ved gjennomføringen. Ikke alle informantene kunne svare like utfyllende på alle spørsmålene, da noen av temaene lå utenfor deres arbeids- og ansvarsområder. Under og etter intervjuet skrev jeg ned det jeg observerte, og som skulle kunne brukes til å supplere intervjudataene. Informantene ble før diktafonen ble skrudd på, gjort oppmerksom på at opplysningene som kom fram i samtalen ville bli behandlet konfidensielt og at uttalelser som skulle brukes i oppgaven, ville bli anonymisert.

Intervjuene ble i all hovedsak gjennomført der hvor respondentenes arbeidssted var lokalisert. Samtalene varte fra 40 minutter til 1 time og 30 minutter. Opptakene ble arkivert og transkribert for videre bruk i masteroppgaven. Etter at masteroppgaven er ferdig og levert, skal opptakene fjernes, noe også respondentene ble informert om.

Intervjuguiden ble endret på etter det første intervjuet, ved at det ble tilføyd nye spørsmål, noen spørsmål ble omskrevet eller slått sammen med andre spørsmål. Det ble ikke gjort noen andre endringer senere.

5.5 Dataanalyse

Et utgangspunkt for kvalitativ dataanalyse er som regel data i tekstform. De foreliggende tekstene må analyseres; kvalitative data taler ikke for seg selv, de må fortolkes (Johannessen et al. 2011). Transkribering av intervjuene er normal framgangsmåte for å få intervjuene over i tekstformat, da dette gjør det lettere å behandle store mengder av data. Flere timer med lyddata ble skrevet ned så nøyaktig som mulig i et Word-dokument. Gratisprogrammet expressscribe ble brukt til transkribering. I tekstformat ble det nøye lest gjennom og sortert etter hva som er relevant for å belyse problemstillingen. Hjelpesproblemstillingene ble satt opp for hver seg selv, og så startet det grundige arbeidet med å sortere data etter de forskjellige problemstillingene. Sammen med observasjonsnotater ble data tolket for å kunne trekke ut meninger som brukes i resultatdelen.

Figur 4: Figuren illustrerer en enkel arbeids framgangsmåten fra tidligst som intervjuer til analysering og tolkning.

6 Resultater

I denne delen av oppgaven skal resultatene fra dybdeintervjuene og dokumentanalysen presenteres.

6.1 Naturressurser

6.1.1 Ytre Hvaler

Et klart flertall av intervjuobjektene mente at Ytre Hvaler nasjonalpark har unik natur, både på land og i sjø. Nasjonalparken har relativt urørte naturområder, som ligger ved kysten med natur som mange informanter mener er vakker. Her kan man se mye fugl, planter og insekter, og man kan gå flotte turer i et terreng som er lett å gå i. Med høyt biologisk mangfold så er det viktig i et naturforvaltningsperspektiv å forvalte området riktig og ta vare på flere av artene som er rødlistet i området. Den store variasjonen i leveområder bidrar til et rikt og variert fugleliv på Ytre Hvaler, hvor mange fugler har hekkeområde innenfor nasjonalparken (Fylkesmannen i Østfold 2012). Slik det kom fram i intervjuene, så blir ikke det rike naturmangfoldet brukt i stor grad som utvikling av reiselivsprodukt, som for eksempel aktiviteter knyttet til fugl- eller selsafari.

”Det viser seg at vi er helt unike på både land og sjø, med 6000 arter registrert på land og i sjø”. Forvalter (Norge).

Det er under vann det skjuler seg store naturverdier med stor artsrikdom, og som også huser et korallrev som kan karakteriseres som det største kjente innaskjærs kaldtvannsrevet i verden. Områder i nasjonalparken er populære for dykkemiljøet i nærområdet, da naturopplevelsen under overflaten skal være unik og vakker. Det kommer fram fra flere informanter at det er ønskelig å kunne finne løsninger som kan gjøre naturen i sjøen tilgjengelig for besøkende, hvor kamera og miniubåt var noen potensielle muligheter de ser for seg. Dette er dog aktiviteter som de fleste anser å ligge langt inne i framtiden.

Nasjonalparken er et av de viktigste friluftsområdene i Oslofjorden; området har et kystlandskap uten større inngrep, og er attraktivt for båt- og fotturer, soling og bading.

Det er gode tur muligheter i Ytre Hvaler nasjonalpark, hvor øyhopping er populært. Ytre Hvaler har flere øyer og vakker kystsoner med mulighet for å gå på land på flere av øyene, dette gjør området populært for kajakkbrukere og fritidsbåttbrukere. Skjærgårdsliv og relative inngrepsfrie naturområdet er en av grunnene til at mange besøker Ytre Hvaler nasjonalpark, om det så skulle være via båt, hytte, eller de ankommer på annet vis for bare å nyte naturen. Naturressursene kan brukes til å utvide det naturbaserte reiselivet i nasjonalparken.

”Vi vil bygge opp en naturopplevelse, der kultur og natur er vår særegne bit som kan brukes som en merkevare og gjøre området mer tilgjengelig for enkel friluftsliv”.

Forvalter (Norge)

6.1.2 Kosterhavet

”...et stykke unik svensk natur og er den første nasjonalparken i Sverige med marint fokus. Parken har et outstanding mangfold nå det gjelder antall arter, 6000 marine arter og 6000 arter på land. Vi er ett av de mest artsrike områdene...”. Forvalter (Sverige).

Som en svært artsrik nasjonalpark og med et marint fokus, skiller Kosterhavet nasjonalpark seg ut fra andre nasjonalparker i Sverige. Kosterhavet nasjonalpark er unikt sett fra et svensk ståsted ved at det er det eneste området i Sverige med så høyt marint mangfold. På Kosterhavet fins det 300 dyrearter som ikke fins noe annet sted i Sverige, blant annet sjeldne korallrev. Fra svensk synsvinkel er Kosterhavet unik på grunn av det rike marine mangfoldet som er i området. Det rike marine mangfoldet blir brukt som en ressurs for å tiltrekke turister til Kosterhavet, hvor for eksempel private reiselivsaktører tilbyr selsafari, dykking med erfarende dykkere og guidet båttur med undervannskamera. Kosterhavet nasjonalpark er også populær blant de som benytter kajakk og fritidsbåt. Med små øyer, holmer og skjær, kan kajakkpadlere bruke mange dager på å utforske området. Informantene omtaler området som veldig unikt, og både forvalterne og de som arbeider med reiseliv jobber for å kunne formidle naturen til de besøkende. De vil at naturen skal være i sentrum for flere aktiviteter i Kosterhavet, hvor formålet er at man

skal få en fin naturopplevelse. Naturressursene i Kosterhavet nasjonalpark kan brukes til å utvide det naturbaserte reiselivet.

”Norge har en lang kyst og mange fine områder som er artsrike, Kosterøyene er det eneste stedet i Sverige som er artsrik, og er derfor unik for Sverige”. Forvalter (Sverige)

6.2 Reiseliv

6.2.1 Ytre Hvaler

”Det er behov for solide aktører som har muskler til å satse helårig” Reiseliv (Norge)

Det er viktig med samarbeid med andre i nærområdet, for å kunne trekke turister til Ytre Hvaler nasjonalpark. Visit Fredrikstad & Hvaler er et aksjeselskap som ble stiftet i 2003 og er eid av Fredrikstad kommune, Hvaler kommune, handelsnæringen i Fredrikstad og de største reiselivsaktørene i Fredrikstad. Hovedoppgaven for Visit Fredrikstad & Hvaler er å utvikle, markedsføre og selge Fredrikstad og Hvaler som reisemål. Det er ikke Ytre Hvaler nasjonalparkstyre sitt ansvar å jobbe med reiselivsutvikling av parken. Det ble lagt stor vekt på av flere informanter at de ikke hadde noe med reiseliv å gjøre, og at det var Visit Fredrikstad & Hvaler som har ansvaret for reiseliv og ser på samarbeid med destinasjonsselskapet Visit Fredrikstad & Hvaler som noe som kan ha positive virkninger for Ytre Hvaler nasjonalpark, hvor folk kan overnatte i Fredrikstad og så komme en tur ut til nasjonalparken. Den ene informanten innenfor fagområdet forvaltning mente at man ikke skal tenke snevert på Hvaler i et reiselivsperspektiv, men i helhet med andre i regionen, for eksempel Visit Moss og Visit Sarpsborg. Det er flere interessante reisemål i regionen, og samarbeid er viktig for å trekke til seg turister.

Visit Fredrikstad & Hvaler reklamerer for ulike naturbaserte reiselivsprodukter i Hvalerområdet via hjemmesiden sin. Det er aktiviteter som for eksempel øyhopping, hvor man får muligheten til å oppleve mange av Hvalerøyene inne i nasjonalparken, en opplevelse på både land og til sjøs. Her kan man få en tur med guide som kan fortelle historier knyttet til natur eller kultur på øyene. Et annet eksempel på et naturbasert produkt er å være med på hummersafari, hvor man kan oppleve opptrekking av

hummerteiner, og hvor dagen avsluttes med middag. Man kan også være med på havfiske for de som er mer interessert å fiske, eller elgsafari for de som vil oppleve skogens konge.

Visit Fredrikstad & Hvaler arbeider mest mot konferansemarkedet, ettersom sommeren er fylt opp med hytteturister og retter seg mot en nisje i markedet. Det er opplevelser som øyhopping, servering og guiding som det blir solgt mest av i Ytre Hvaler nasjonalpark. Siden det er fullt opp med hytteturister om sommeren, så har Visit Fredrikstad & Hvaler startet opp et arbeid for å utvide sesongen mot vår og høst for å forlenge turistsesongen.

Ytre Hvaler nasjonalparksenter tilbyr et opplegg for barn og familie, hvor man kan utforske naturen i Ytre Hvaler nasjonalpark ved å gå på jakt etter alt det spennende som finnes i nasjonalparken. Dette opplegget er gratis, og man får også låne aktivitetssekken gratis på nasjonalparksenteret. Nasjonalparksentret sammen med Visit Fredrikstad & Hvaler har gjort en god jobb med barneaktiviteter, hvor forestillingen Kong Neptun er populær blant de unge.

Per i dag har nasjonalparken få salgbare opplevelsesprodukter, og de som besøker nasjonalparken er først og fremst hytteturister, barnefamilie og skoleklasser som kommer med egen transport, og som ordner bespisning og aktiviteter selv. Det er for få senger på Hvaler til å kunne ta imot turisme i større skala, og serveringsstedene har sesongbaserte åpningstider. Det er behov også for andre aktører enn bare nasjonalparken som kan satse på turisme gjennom hele året, og ikke bare i spesifikk sesong.

"...vi kommer til å fortsette arbeidet med reiselivsnettverket, i håp om å få opp flere konsepter og produkter, og få flere modne aktører...". Reiseliv (Norge)

Med egeninnsats fra reiselivsaktører, Visit Fredrikstad & Hvaler og finansieringsmidler fra Innovasjon Norge, har det blitt etablert et reiselivsnettverk på Hvaler, hvor de fleste reiselivsaktørene er med. Aktørene som er medlem får tilgang til markedsføringskanaler, kompetanse og møteplasser i Visit Fredrikstad & Hvaler.

”Reiselivsaktører generelt ser seg veldig fornøyd med at det har blitt en nasjonalpark. Når man får et område med status som nasjonalpark, så er det et kvalitetsstempel...Det bidrar i høyeste grad at man nå har en økende turisttilstrømming...” Forvalter (Norge).

En reisleivsinformant mener at Ytre Hvaler har et uforløst potensial, hvor den største utfordringen er manglende produkter. Eksempel på produkter som mangler er utleie av fiskebåter, kano, safari, opplevelsesløyper og mer faste guidinger. Det Visit Fredrikstad & Hvaler ønsker at turistene skal få ut av å besøke Ytre Hvaler nasjonalpark, er naturopplevelse og lokal mat.

”Hvaler har alltid vært en viktig turistdestinasjon, man går jo her fra fast befolkning på drøyt 4000 til 40 000 på sommeren”. Forvalter (Norge).

Ytre Hvaler har vært et godt besøkt område også før Ytre Hvaler nasjonalpark ble etablert, hvor høysesongen har vært om sommeren. Hvaler er populært blant de med hytter og fritidsbåt, og det er disse som bidrar til den voldsomme veksten av folk i området om sommeren. Sommeren er en viktig periode for mange av utsalgsstedene og bedrifter som er stasjonert i Hvaler. Når sommersesongen er over, er det utfordrende for reiselivsaktører å drive med reiseliv, da markedet ikke er spesielt stort resten av året.

”Det er en utfordring i seg selv å drive reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark, på grunn av sesongvariasjonen”. Forvalter (Norge).

Høringsutkastet til Ytre Hvaler forvaltningsplan (Fylkesmannen i Østfold 2012) påpeker at det ikke finnes reiselivsaktører innenfor nasjonalparken. De beskriver situasjonen slik at reiselivsaktørene i nærområdet har sin base utenfor nasjonalparken, og at enkelte aktører benytter nasjonalparken i sin virksomhet via guidede turer eller charterturer med båt.

Flere av informantene mener at opprettelsen av nasjonalparken har en positiv effekt på reiselivet, i og med at en nasjonalpark er i seg selv en attraksjon. Informantene ser på nasjonalparken som et kvalitetsstempel på norsk natur, og begrunner det med at det er

strengt kriterier som må være oppfylt for at myndighetene skal kunne opprette en nasjonalpark.

”Nasjonalparken er indrefilen i norsk natur, og utlendinger vet jo å verdsette nasjonalparker, så det er ikke noe tvil om det er et kvalitetsstempel”. Forvalter (Norge).

Ifølge Norsk Institutt for naturforskning (NINA) sin konsekvensutredning av opprettingen av Ytre Hvaler nasjonalpark var vurderingen at Ytre Hvaler nasjonalpark har stor verdi for reiseliv, men at reiselivsnæringen er svakt organisert både lokalt og regionalt, og har i liten grad utviklet en bevisst strategi for området (Andersen et al. 2006).

6.2.2 Kosterhavet

Västsvenska Turistrådet er en offentlig aktør som jobber for å fremme turisme i Vest-Sverige og har ansvaret for promotering mot det internasjonale markedet.

”Regjeringen har bestemt seg og satser på at turisme i Sverige skal dobles innen 2020...så det finnes et nasjonalt mål om å øke turismen i Sverige.. og Kosterhavet nasjonalpark er et av områdene som er utpekt for satsing for reiseliv” Forvalter (Sverige).

Bohuslän er et av de fem utvalgte områdene i Sverige som er plukket ut og hvor målsettingen er at omsetningen fra turismen skal dobles innen 2020. Her ses Kosterhavet på som et prioriteringsområde for Västsvenska Turistrådet, som har ansvaret for å fremme turisme i Vest-Sverige. Med opprettelsen av Kosterhavet nasjonalpark og satsningen for å doble turismen, jobbes det mot å forlenge sesongen, både på vårparten og utover høsten. Aktørene har troen på at det kan gjennomføres, fordi Kosterhavet er Sveriges første marine nasjonalpark og er en unik verden.

”Sommerturisme har vært den største delen hele tiden. Men vi jobber veldig mye nå på å fokusere mot vår og høst.” Reiseliv (Sverige).

Strømstad turistkontor samarbeider med Västsvenska Turistrådet for å bygge opp et bedre tilbud av tjenester på Kosterøyene. Turistrådet arbeider på nasjonalt og internasjonalt nivå med promotering av området. For å nå målet som er satt innen 2020, så blir det satset mer på det utenlandske markedet, fordi en ser en internasjonal trend i at naturturismen øker. De vil appellere til turister med produkter som guding, turer, sykling osv.

”...man trodde at Kosterhavet nasjonalpark skulle ordne alt, og forventet at de skulle ordne alle aktivitetene. Men så er det ikke, det ligger ikke i deres oppdrag...” Reiseliv (Sverige).

Västsvenska Turistrådet sin hjemmeside har oversikt over de ulike tilbudene som reiselivaktørene tilbyr på Koster, og det er kontaktinformasjon til dem som tilbyr de ulike reiselivstjenestene. Det er ikke Västsvenska Turistrådet som lager eller tilbyr slike tjenester. De jobber mer mot å forbedre tilbudene som er på Koster eller prøver å få involvert nye reiselivsaktører som tilbyr noe nytt eller som kan forsterke det eksisterende tjenestetilbudet i området.

”...holder akkurat nå på og jobber veldig mye ute på Koster med foretakene der...for å øke tilgjengeligheten og gi mulighet for å finne riktig produkt...” Reiseliv (Sverige).

Kosterregionen er et betydelig reisemål og er blant Sveriges mest populære turistmål. Området ved Koster ble besøkt av 90 000 mennesker i 2006 (Naturvårdsverket 2009). Reiseliv er viktig for Koster og for regionen, ved at det genererer arbeid og økonomisk utvikling i området som kan forhindre fraflytning fra Kosterøyene. Det er mulighet for overnatting på Koster, ved at det er hotell på Syd-Koster og det er gode hurtigbåtforbindelser til Strømstad.

”Jeg skal bare si at dette området har vært godt besøkt, når det gjelder turister langt, langt tilbake. Før nasjonalparken kom, så har området vært populært for turisme, særlig om sommeren. Det vi ser nå og har forhåpninger om, er å kunne forlenge disse seks-syv ukene på sommeren” Forvalter (Sverige).

Kosterøyene er veldig populære blant tilreisende med fritidsbåter og for andre som kommer dit ut for å nyte solen og bade i sjøen. Det er veldig mye nordmenn som kommer på besøk til Koster, de kommer med båt eller de har sommerhus der.

”Koster har et veldig høgt besøkstrykk når det gjelder nordmenn, mange av dem har sommerhus her på Koster”. Forvalter (Sverige).

”... sommerens store turiststrøm er av stor betydning for det lokale livsgrunnlaget, og for de som er direkte sysselsatt i tjenesteytende næringer (opplevelser, transport, mat og overnatting), og de muligheter det gir for å opprettholde en fornuftig infrastruktur med butikker, skole, kommunikasjon, post, osv...” (Naturvårdsverket 2009)

Ut fra hjemmesidene til Västsvenska Turistrådet og Visit Fredrikstad & Hvaler, så har Västsvenska Turistrådet flere aktiviteter/tjenester å tilby innen reiselivet. Dette kan være en indikasjon på at det er mer tilgjengelige aktiviteter/tjenester i Kosterhavet nasjonalpark, enn i Ytre Hvaler nasjonalpark.

6.3 Forvaltningsstrategi rettet mot reiseliv

6.3.1 Ytre Hvaler

I forvaltningsplanen til Ytre Hvaler er hovedformålet vern og bevaring av miljøet, men samtidig åpner en opp for naturopplevelse gjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging (Fylkesmannen i Østfold 2012). Det blir lagt mye vekt på i intervjuene og står oppført i forvaltningsplanen at det skal være tilstrekkelig med informasjon til dem som bruker parken. Dette gjøres ved å ha informasjon tilgjengelig på knutepunkter i nasjonalparken, i form for skilter, film, bilder og brosjyrer. Hensikten med dette er å gi økt kunnskap om hvordan man skal bruke området, og for å fortelle noe om verdiene i nasjonalparken.

”Informasjon kan få folk til å ha en forståelse av at det er et område som er verdifullt og at en derfor må oppføre seg” Forvalter (Norge).

Ifølge forvaltningsplanen skal viktige offentlige friluftsområder tilrettelegges med toaletter, søppeltømming, grillplass, parkeringsplasser, osv. Det skal også finnes en oversikt over anbefalte turer i nasjonalparken. En informant (forvalter) påpekte at hvert tiende år blir det gjennomført en brukerundersøkelse som skal hjelpe til med å gi brukerne en bedre opplevelse i den marine nasjonalparken. Det vites ikke om brukerundersøkelsen har blitt gjennomført eller eventuelt når den skal gjennomføres.

Ytre Hvaler nasjonalparksenter legger vekt på å bygge et nettverk som skal bedre samarbeidet mellom aktørene og bidra til bedre turistopplevelser, og ikke minst bidra til bærekraftig turisme. Som man kan se av figur 5, så er det Statens naturoppsyn (SNO) og nasjonalparksenteret som er ansvarlige for dette arbeidsområdet.

”Når vi så at vi ble vertskapskommune for nasjonalpark, så tenkte vi altså reiseliv i den sammenheng. Vi ser nok at vi har fått en god tilstrømming av turister, hvor det er nasjonalparken som er målet i seg selv å besøke”. Forvalter (Norge).

Når reiseliv kom opp som diskusjonstema, var det flere av forvaltere som fortalte i intervjuene at de ikke hadde noe med reiseliv å gjøre, at det er ikke deres ansvar, men Visit Fredrikstad & Hvaler sitt ansvar. Ansvaret til forvalterne var rettet mot forvaltning av nasjonalparken og hvordan de skal sette inn tiltak som fremmer bevaring. Men forvaltning av nasjonalpark kan jo gi positive ringeffekter til reiseliv, mener informanter fra forvaltningen.

Figur 5 er hentet fra Ytre Hvaler sin forvaltningsplan, og er en oversikt over hvem som har ansvaret for de ulike arbeidsoppgavene i nasjonalparken. Ved å studere oversikten kan det se ut som om noen av arbeidsoppgavene går over i hverandre, noe som antakelig skyldes at de jobber sammen for å nå målene sine.

Tiltak	Ansvarlig
Tilrettelegge for et nasjonalparksenter som kan gi informasjon og kunnskap til tilreisende/brukere/besøkende og til reiselivsbedriftene i nasjonalparken.	Nasjonalparksenteret
Være pådriver for at reiselivsaktører får kjennskap til og forstår verneforskriften.	Forvaltningsmyndighe- ten og SNO
Være pådriver for å øke naturkompetansen til guider/reiselivsaktører som bruker nasjonalparken.	SNO
Etablere samarbeid med ulike reiselivsbedrifter i nasjonalparken og nasjonalparksenteret.	Nasjonalparksenteret
Stimulere til bærekraftige besøkspakker med reiselivsoperatørene i området.	Forvaltningsmyndighe- ten og SNO
Stimulere til at retningslinjer for økoturisme/ bærekraftig turisme hos de aktører som opererer innen nasjonalparken tas i bruk	Forvaltningsmyndighe- ten og SNO

Figur 5. Ansvarsområder i forvaltningen for tiltak som er satt inn for et bedre reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og ansvarsfordeling (Fylkesmannen i Østfold 2012).

6.3.2 Kosterhavet

I Kosterhavet nasjonalpark sin skjøtelsesplan står det at det er et mål å danne en sammenhengende helhet hvor bestemte naturverdier, turisme, tradisjonelt jordbruk og fiske veves sammen.

”... Sverige har et mål om å doble omsetningen innen besøksnæringen og det skal skje innen 2020...åpne opp og tillate virksomhet i et beskyttet område, sikter mot at bevaring og kommersiell virksomhet skal kunne fungere sammen...” Forvalter (Sverige).

Et av formålene med nasjonalparken ifølge skjøtelsesplanen er det at det skal bli lettere for besøkende å oppleve og få kunnskap om områdets natur og kulturverdier og hvordan disse kan brukes på en bærekraftig måte. Det blir påpekt at målene også bør sikres gjennom at servicebransjen blir fulgt opp og utviklet på en måte som er tilpasset områdets betydelige natur- og kulturverdier. Informanter fra forvalterseksjonen og reiseliv sa under intervjuet at Kosterhavet nasjonalpark ikke har noe ansvar og mål om å øke turismen eller øke antallet besøkende. Det står ikke noen slik mål i skjøtelsesplanen, forvalteren arbeider for å bevare naturen og formidle naturen ut til publikum. En av de svenske informantene sa at de arbeidet ikke med skjøtelsesplanens mål direkte mot turisme, men at dette arbeidet

indirekte kan gi effekter som igjen kan gi bedre tilbud for de besøkende, og således føre til en økning av besøkende.

”Målet er å bevare og samtidig bruke parken, spre informasjon”. Informant (Sverige).

”Selv om det er bevaring og kunnskap som står i sentrum, og ikke økt turisme, så er en ringvirkning likevel at det blir økt turisme i Kosterhavet nasjonalpark”. Forvalter (Sverige)

Tiltak overfor reiseliv for å bevare naturen og spre kunnskap om den, er å sertifisere reiselivaktører som opererer i og bruker Kosterhavet nasjonalpark. Det gir økt kunnskap til aktørene og gir økt bevissthet rundt tema som omhandler miljø. ”Naturens Bästa” er en nasjonal økoturismeforening i Sverige som har en sertifikatordning. Dette blir sett på som bra forvaltningstiltak fra forvalterne sitt ståsted, hvor økt kunnskap fører til økt beskyttelse av naturen ved at de sertifiserte reiselivsaktørene kan formidle riktig informasjon til turistene. Kunnskap og vern er noe av det Kosterhavet nasjonalpark jobber for.

I Kosterhavet nasjonalpark sin skjøtelsesplan stedfestes det at turist- og besøksrelatert industri skal kunne fortsette og utvikle seg, så lenge det ikke er til hinder for at verneformålet blir ivaretatt. Noen av tiltakene som blir nevnt, er å forbedre infrastruktur for besøkende, kanalisering av ferdsel/båttrafikk til mindre følsomme områder, øke bevisstheten blant turistoperatører og øke antallet sertifiserte turistoperatører (Naturvårdsverket 2009).

Det ble under et av intervjuene nevnt at forvaltere i Kosterhavet nasjonalpark bygger opp et nettverk mellom reiselivsaktører, et forum hvor de kan snakke sammen, utveksle erfaringer, reise problemstillinger, legge til rette for vedtak om retningslinjer som for eksempel økoturismeaktiviteter osv. Dette forumet kan bidra med kommunikasjon og dialog mellom reiselivsinteresser og forvaltere av Kosterhavet nasjonalpark.

”I en nasjonalpark av Kosterhavets karakter er det viktig å skape plattformer for erfaringsutveksling og dialog rundt aktuelle problemstillinger med interessenter.”
(Naturvårdsverket 2009).

Kosterhavet nasjonalparks Naturum tilbyr forskjellige aktiviteter hvor naturen er i sentrum. De har utstillinger som viser naturen i nasjonalparken, og det er mulig å låne gratis audioguiden på forskjellige språk. Om sommeren har de en strandguide, som gir besøkende assistanse til å utforske strandsonen. De har også bygget ut to snorklingstier hvor man følger et ledetau som fører fram til forskjellige informasjonstavler som ligger på ca 1 meters dypt.

Naturum henviser også folk videre til private aktører som har tilbud til besøkende på Koster, som for eksempel kajakk-, snorkle- og sykkelutleie, og de tilbyr også selsafari. Det er også mulig å kjøpe seg guidet tur til fots eller på sykkel.

”Det skal være naturen i sentrum og alle aktiviteter skal gjøres på en bærekraftig måte”.
Reiseliv (Sverige).

6.4 Økonomiske ressursforskjeller mellom de to parkene

I dette delkapittelet er det valgt å foreta en direkte sammenstilling mellom de to nasjonalparkene for å framliheter og forskjeller. Det blir sett på ressursforskjellene mellom Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark.

”...har et årlig budsjett på 12 000 000 svenske kroner...gjør det lettere for oss å sette av penger til de forskjellige prosjektene vi har...vet at Ytre Hvaler må søke om penger, hvis man skal gjøre noe”. Forvalter (Sverige).

”Vi har bedriftstilskudd og grunntilskudd, til å drifte senteret på 800 000 per år. Men i Sverige tar staten det fulle og hele ansvar ved etablering av park, driften av Naturum også videre”. Forvalter (Norge)

Flere av informantene fra Ytre Hvaler mente at Kosterhavet nasjonalpark har kommet mye lengre enn Ytre Hvaler nasjonalpark, på flere punkter. Ut fra en kontrakt har Kosterhavet nasjonalpark foreløpig et fast budsjett på 12 svenske millioner hvert år som de kan brukes for å nå målene sine. En fast budsjetttramme gir også forutsigbarhet i arbeidet. Kontrakten varer i noen år, og når den går ut, er det ikke sikkert at en ny kontrakt har samme verdi som kontrakten har i dag. En forvalter fra Ytre Hvaler fortalte at nasjonalparksenteret får fast 800 000 kr per år som går til å drifte nasjonalparksenteret. Det er ikke kjent hvor mye av de 12 svenske millioner som går til Naturum, så det er ikke mulig for å sammenligne budsjettet til nasjonalparksenteret på Ytre Hvaler og Naturum. Kosterhavet nasjonalpark har seks ansatte hvor alle er ansatt hos samme arbeidsgiver, länsstyrelsen. Dette gir mer rom for å fordele arbeid, og med fast budsjett gir det muligheter for avgrensning av arbeidsoppgavene for hver enkelt forvalter. Da kan de også fokusere mer på målene i skjøtelsesplanen. Ytre Hvaler nasjonalpark har per i dag én ansatt som er nasjonalparkforvalter og som har Fylkesmannen i Østfold som arbeidsgiver. Statens naturoppsyn (SNO) har to ansatte som er stasjonert i nasjonalparken; den ene har ansvar for naturveiledning og den andre har tilsyn for kystnære verneområder. SNO er miljøforvaltningens operative feltorgan, som fører tilsyn med naturtilstanden og med at bestemmelsene i miljølovgivningen blir overholdt. SNO er et egen organ som ikke ligger under nasjonalparken. Personen som har mye av ansvaret for nasjonalparksenteret i Ytre Hvaler, er ikke ansatt gjennom nasjonalparken, men i Hvaler kommune, med arbeidsoppgaver som de delegerer. Ytre Hvaler har uforutsigbare rammer, i og med at man ikke har faste økonomiske tilskudd hvert år. Man vet ikke hvor mye midler man får for hver gang man søker.

Det ble på den norske siden uttrykt misnøye, og flere fant det merkelig at den norske staten ikke går mer aktivt inn for å hjelpe til med å etablere skikkelige nasjonalparksentre. I Sverige er staten mer aktiv og bidrar til etablering av Naturum.

”Hvor staten ikke setter alle pengene på bordet til nasjonalparksenter, så trenger vi samarbeid mellom offentlig finansiering og privat finansiering får å få opp et spektakulært nasjonalparksenter med akvarium”. Forvalter (Norge).

En av forvalterne mente at Norge er på linje med et lite, fattig land når det gjelder å legge penger på bordet til nasjonalparker, og at det blir gitt for lite midler i forhold til behovet. Forvalteren mente også at norsk forvaltning er litt spesiell ved at det er «flerhodet trolldsystem», dvs. at forvaltningen er veldig fragmentert; man har kommunen (vertskapskommunen), SNO, nasjonalparkforvalter og skjærgårdstjenesten hvor alle har sine respektive oppdragsgivere og arbeidsgivere. I Norge har man ansatte hos flere forskjellige arbeidsgivere og man kjøper tjenester fra hverandre, i motsetning til i Sverige hvor de fleste er samlet under én arbeidsgiver.

”...igjen ser vi enorme forskjeller i Sverige og Norge, svenskene har mye mer penger til rådighet...” Forvalter (Norge).

Denne situasjonen bidrar til at Ytre Hvaler ikke har de samme ressursmessige forutsetningene som Kosterhavet. Ytre Hvaler har ennå ikke fått på plass en endelig forvaltningsplan, mens i Sverige var de pålagt å ha den ferdig før nasjonalparken åpnet.

”Ja, vi holder på nå og lager forvaltningsplan, den skal være ferdig veldig snart, tror jeg. Nasjonalparkforvalteren er alene så har ikke hatt så mye tid til å jobbe med forvaltningsplanen...” Forvalter (Norge).

7 Diskusjon

For å kunne svare på hovedproblemstillingen, er det nødvendig med en sammenfatning og drøfting av de fire delproblemstillingene. Diskusjonen er bygget opp rundt de hovedfunnene som er gjort i undersøkelsen.

7.1 Hva kjennetegner de naturgitte (ressursmessige) forutsetningene for reiselivsutvikling i de to nasjonalparkene?

Resultatene i denne oppgaven tilsier at det ikke er noen store forskjeller mellom nasjonalparkene når det gjelder naturressurser. Det er stort biologisk mangfold i begge nasjonalparkene, som blir sett på som uvurderlige områder i et naturforvaltningsperspektiv. Begge nasjonalparkene har en attraktiv kystzone som er populær for fritids- og friluftsbruk, og kysten har vært populære områder for naturbasert reiseliv og friluftsliv gjennom historien (Boch 2009). Dykking, kajakk, fritidsbåter, bading og andre friluftaktiviteter er populære i både Ytre Hvaler nasjonalpark og i Kosterhavet nasjonalpark. I samsvar med Fredman (2009) sin definisjon av naturbasert reiseliv så kan man kalle mange av aktivitetene som gjennomføres i begge nasjonalparkene for naturbasert reiseliv.

Det tidligere reiselivet besto hovedsakelig av mer tradisjonelle fritidsaktiviteter, men de siste årene har mer moderne aktiviteter tatt over (Puhakka og Saarinen 2013). Moderne aktiviteter åpner opp for nye måter å bygge opp og utvide naturbasert reiseliv på basis av naturressursene som eksisterer i nasjonalparkene. Grunngevingen for dette er at begge nasjonalparkene var godt besøkt både i forkant og etter de ble opprettet som nasjonalparker, og at en av hovedgrunnene for det høye besøket har vært nettopp naturen. Naturen alene har trukket til seg besøkende til begge nasjonalparkene; aktivitetene som gjennomføres og hva som kan oppleves i nasjonalparkene, er knyttet opp til naturressursene, en forutsetning som må være tilstede for at man kan si at det drives naturbasert reiseliv (Fredman og Tyrväinen 2010). Friluftaktiviteter som dykking er avhengig av natur, mens naturen forsterker opplevelsen ved bruk av fritidsbåt. Men selv om Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark har naturressursene som kreves for et naturbasert reiselivsgrunnlag, er ikke det det samme som at det automatisk gir økt turisme. Begge nasjonalparkene har et potensial for reiselivsutvikling basert på

naturressursene som er der, spørsmålet er om de klarer å utnytte dette potensialer. Ut fra Eagles (2001) sin studie så er naturressurser en av tre viktige forutsetninger som må være på plass for å nå ut til det internasjonale turistmarkedet. Kosterhavet nasjonalpark er unikt for Sverige, hvor det er det eneste stedet i Sverige som er så marint artsrik. Norge har andre kystområder i nord og vest som særlig trekkes fram nasjonalt og prioriteres, som for eksempel fjordene på vestkysten.

7.2 Hva karakteriserer det naturbaserte reiselivets historiske utvikling og nåværende forvaltningsstruktur i de to parkene?

Hvaler og Koster har lange tradisjoner som et populært reisemål om sommeren, både før og etter etableringen av nasjonalparkene. Hvaler har mange hytteturister med et hytteantall på ca. 5000 hytter, og hytteturisme har alltid vært viktig for Hvaler. Hytteturister representerer stor økonomisk verdi for lokalsamfunnet, og er viktig for omsetningen i mange lokale bedrifter. Hvalerområdet er ikke bare populær blant hytteturister, men også blant båtturister, de som driver friluftsliv i kystsonen, og dykkere. Kosterøyene er også populære, og besøkes av personer som kommer med fritidsbåt, på dagsbesøk, som overnatter på hotell, eller de har sommerhus der. Ifølge en informant fra Sverige så var Kosterområdet et populært og godt besøkt område lenge før Kosterhavet nasjonalpark ble opprettet.

Det er dermed ikke noen tvil hos informantene på begge sider at Hvaler og Koster er godt besøkt om sommeren, og at turisme er viktig både for Hvaler og Koster fordi det skaper inntekter og arbeidsplasser. Som påpekt av Reinius (2007), så forbinder internasjonale turister nasjonalpark ofte med et område som har høy naturkvalitet, noe som gjør at status som nasjonalpark kan føre til en økning av antall besøkende. Ulike reiselivsaktører vil oppleve at nasjonalbegrepet kunne tiltrekke seg flere besøkende, mens andre vil oppleve at vernetiltak skaper utfordringer (Vittersø et al. 1994). Reiselivsaktører vil oppleve vernetiltakene på ulike måter ut fra sine forutsetninger (Vittersø et al. 1994). Ut fra Byström (2012) sine funn av holdninger til etableringen av Kosterhavet nasjonalpark, så var flertallet av lokalbefolkningen i Kosterøyene positive til etableringen av nasjonalparken, og de mente at økende turisme er bra for Kosterøyene med at det skaper økonomisk verdi. I etterkant av opprettingen av de nasjonalparkene Ytre Hvaler og

Kosterhavet har man registrert en økning av besøkende, og det kan vurderes i den grad at dette kan skyldes at området har fått høyere status ved etablering av nasjonalpark. Lundmark (2010) har tidligere dokumentert at nasjonalparker har en positiv effekt på turisme, selv om økning av besøkende som oftest skyldes flere faktorer – som for eksempel at nasjonalparkene har styrket eller bygget opp under en eller flere av Eagles (2001) sine tre forutsetninger som er markedsprofil, kvalitet i servicenæringen og betydelige naturressurser.

Ved oppretning av nasjonalpark følger det også med nye ressurser til området som kan gi positiv bidrag til reiselivet. Nasjonalparksentre/Naturum bidrar til en bedre besøksopplevelse til turistene, og de ansatte her kan sikre de besøkende en bedre service under besøket. Servicenæringen er en av Eagles (2001) sine forutsetninger for å oppnå en effektiv utnyttelse av det internasjonale markedet. Et annet eksempel på hva opprettelse av nasjonalparkene har bidratt med, er å være med på å opprette et nettverk/forum for reiselivsaktører. Ifølge rapporten til Innovasjon Norge (2012) så savnes det et bedre samarbeid som vil kunne gi et bedre produkter/opplevelser, og som dermed kunne gi turister god valuta for pengene.

Samarbeidsprosjektene gjennom Interreg gagnet hele området ved at det ble tilført midler som gjorde det mulig å ha ulike kurs rettet mot at reiselivsaktørene skulle få mer kunnskap som kunne sikre både bedre vern og gi bedre opplevelser til turistene. Dette blir sett på som en vinn-vinn-situasjon hvor både forvaltere og reiselivsaktører kommer styrket ut av kursene som blir holdt. Oppretning av nasjonalparkene stiller nye ressurser til rådighet til området (Dervo og Aas 2005). Dette er ressurser som kan styrke verdiskapningen som er knyttet til nasjonalparken, slik som for eksempel opplæring av personell, investeringer i infrastruktur og i generell tildeling av ressurser som er nødvendige for å støtte naturbasert turisme i nasjonalparker (Eagles 2001).

Kort oppsummert så var begge områdene populære og godt besøkt om sommeren før de ble etablert som nasjonalparker. Av NINA sin konsekvensutredning kom det fram at Hvaler mangler nettverk mellom reiselivsaktører (Andersen et al. 2006), noe som Ytre

Hvaler nasjonalparksenter/Visit Fredrikstad & Hvaler og Kosterhavet nasjonalpark har bidratt med å bygge opp i sine respektive områder. Av informantenes utsagn virker det som om arbeidet med å utvikle reiselivet i de to lokalområdene har blitt mer samlet og strukturert i etterkant av opprettelsen av nasjonalparkene. Det har blitt registrert endringer i reiselivet i de seinere år, hovedsakelig i form av en økning av besøkende, som kan være en virkning av nasjonalparkstatusen. Man har i tillegg fått inn nettverk og forum for reiselivsaktører, opprettet Naturum/nasjonalparksenter, man har fått inn kunnskapsrike ansatte som har som hovedformål å formidle kunnskap til besøkende, og man har fått tilført økonomiske midler som kan gagne reiselivet i området. Det er derfor ikke noen tvil om at det har skjedd mange endringer i etterkant av opprettelsen av nasjonalparkene, endringer som i stor grad kan sies å være en virkning av nasjonalparkoppsettingene, og som i høyeste grad kan regnes som positive.

7.3 Hvilke institusjonelle forutsetninger (bl a kapasitet) har naturforvaltningen og reiselivsinteressene knyttet til de to parkene for å håndtere spørsmål relatert til reiselivsutvikling?

Det er tydelige forskjeller mellom de to parkene når det gjelder grad og type av organisering, hvor mye og hvilken kompetanse og andre ressurser forvaltningen og reiselivsnæringen rår over. Kosterhavet har mer personell, og dermed en sterkere organisering og oppbygning. Denne nasjonalparken har også blitt utpekt til et av satsingsområdene i Sverige, og de har dermed blitt innvilget midler som skal brukes for å øke turismen i området. Ifølge Eagles (2001) er det nødvendig med tilstrekkelige investeringer for å kunne støtte naturbasert turisme i nasjonalparkene og unngå alvorlige miljødeleggelse. Kosterhavet har nylig satt ny rekord for antall besøkende i nasjonalparken, noe alle informantene fra Sverige tiller bruken av de ressursene de har fått utdelt. Dette påpekte de som en nødvendighet for å kunne støtte det naturbaserte reiselivet i nasjonalparken.

Ekstra midler gir fordeler for å kunne drive med reiselivsutvikling, det er viktig å investere en del midler for å kunne bygge opp et bærekraftig reiseliv i nasjonalparken. Dette er en mulighet Kosterhavet har fått, sammenlignet med Ytre Hvaler nasjonalpark. Västsvenska Turistrådet har også fått ekstra midler som skal brukes for å støtte opp om

turismeutviklingen. Med disse midlene har Kosterhavet nasjonalpark fått mulighet til å sette inn flere tiltak som kan gi bedre tilbud til de besøkende og samtidig ta vare på naturen som de er satt til å forvalte. Et tiltak og opplevelse som Kosterhavet nasjonalpark har fått i stand er en undervannssti de har bygget ved naturum. I tillegg har de flere ressurser som gir de muligheten til en større og bedre overvåking av tilstanden blant sårbare naturverdier, enn hva som er mulig med Ytre Hvaler sine foreløpige midler og ressurser.

Ytre Hvaler nasjonalpark derimot har ifølge en informant kommet inn i en nedgangsperiode, fordi mange av utviklingsprosjektene deres var finansiert av Interregs samarbeidsprosjekt med Kosterhavet nasjonalpark; *Vår felles arv*. Etter at prosjektet tok slutt, har Ytre Hvaler nasjonalpark hatt store begrensninger for hva de har kunnet gjøre videre, da de har manglet midler. I 2014 budsjettet får nasjonalparker i Norge få en samlet sum på 25 millioner ekstra i statsbudsjettet, som skal fordeles mellom nasjonalparkene. Ekstra midlene skal brukes til å styrke verdiskapningen knyttet til nasjonalparkene i Norge, Kosterhavet nasjonalpark for alene har en budsjett på 12 millioner svenske kroner.

Kosterhavet nasjonalpark har flere ansatte i forhold til Ytre Hvaler nasjonalpark, hvor Kosterhavet har seks ansatte og Ytre Hvaler har en ansatt. Det er også forskjell på organiseringsstrukturen i Norge og i Sverige: I Kosterhavet har alle ansatte i nasjonalparken samme arbeidsgiver, länsstyrelsen. I Ytre Hvaler er nasjonalparkforvalteren ansatt under Fylkesmannen i Østfold. SNO er også tilstede i Ytre Hvaler nasjonalpark, men de er underlagt Miljødirektoratet, og nasjonalparksenteret har ingen fast ansatt. Personen som styrer nasjonalparksenteret, har en annen jobb i tillegg til dette. Som den ene informanten i Ytre Hvaler sa, er det norske systemet som et flerhodet troll, med SNO, nasjonalparkforvalter og skjærgårdstjenesten hvor alle har sine oppdragsgivere og arbeidsgivere. Fordelen med den svenske modellen hvor alle de ansatte har samme arbeidsgiver, er at det gir mer rom for å fordele arbeid mellom forvalterne. Dette, fortalte en informant fra Kosterhavet, er en fordel fordi det gjør det lettere å planlegge og gjennomføre arbeidsoppgaver enn om alle de ansatte har ulike

sjefer og organer å forholde seg til.

Lundmark og Stjernströma (2009) sin forskning viser at det å ha en funksjonerende servicebase gir større mulighet for å oppnå en suksessfull reiselivsutvikling, eksempler kan være hoteller, restauranter og andre fasiliteter som turistene nyter godt av. Begge nasjonalparkene har noe fasiliteter som for eksempel spisested, men Kosterhavet har litt mer å by på. Det er lokalisert hotell i Kosterhavet nasjonalpark, og Naturum er bemannet og åpent flere dager i uken. Ytre Hvaler nasjonalparksenter er åpent noen dager i uken, men er ikke bemannet. Dette kan gi dårligere opplevelse til de besøkende, på grunn av manglende service. Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark har begge den fordel at nasjonalparkene ikke ligger lang unna en by, som er Fredrikstad (Norge) og Strömstad (Sverige). Både informantene fra reiselivet og (noen) fra forvaltningen mente at det er viktig å kunne samarbeide med den byen som ikke ligger langt unna nasjonalparken, og at dette kan bidra til flere besøkende til nasjonalparkene. Byene har større en større servicebase og flere fasiliteter som gir valgmuligheter for besøkende. Dette er til dels frie goder som er utviklet for å betjene lokalbefolkningen, men som kan benyttes av turister og kan gi besøkende økt tilfredshet med turen (Kamfjord 2011). Visit Fredrikstad & Hvaler og Västsvenska Turistrådet/Infocenter Strömstad jobber for å kunne tilby aktiviteter som involvere både nasjonalparkene og byene. Det er mulig å ta hurtigbåt ut fra Strömstad sentrum ut til Kosterhavet for en dagstur, og det samme gjelder med buss på den norske siden.

7.4 Hva kjennetegner forvaltningsstrategiene for reiselivsutvikling i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?

Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark har flere strategier for utvikling av reiselivet i nasjonalparkene, som står oppført i forvaltningsplanen/skjøtselsplanen til begge nasjonalparkene. Både fra informantenes side, og av forvaltningsplanen/skjøtselsplanen, ser man at formidling av kunnskap er utpekt som et viktig tiltak for bærekraftig reiselivsutvikling. Dette er et hjelpemiddel som skal få de besøkende til å vise mer hensyn når de oppholder seg i nasjonalparken. Eagles (2002) viste i sin forskning at formidling av verdier er viktig, da mange av de besøkende har lite eller ingen forståelse for betydningen av det marine økosystemet. Det er et mål i skjøtselsplanen til

Kosterhavet nasjonalpark å veve turisme sammen med andre verdier som for eksempel naturverdier, og sikre en lettere tilgang til kunnskap for de besøkende. Kosterhavet nasjonalpark vil sikre formidling ved at servicebransjen blir fulgt opp og utviklet på en måte som er tilpasset området betydelige natur- og kulturverdier (Naturvårdsverket 2009). Sertifisering av reiselivsaktører er et tiltak for reiselivsaktørene, noe som skal bidra til å sikre økt kunnskap og økt bevissthet, som igjen skal kunne gi økt beskyttelse av naturen. Det åpnes også for tiltak for forbedring av infrastruktur for besøkende og kanalisering av ferdsel.

I Ytre Hvaler nasjonalpark legges det vekt på formidlingsmetoder som skilting, film, bildebruk og brosjyrer, metoder som Kosterhavet nasjonalpark også benytter. Samarbeidsprosjektet *Vår felles arv* (Interreg) gjorde det mulig for begge nasjonalparkene å holde kurs for reiselivsaktørene som bruker nasjonalparken, tiltak som var ment for å få en mer bærekraftig bruk av nasjonalparken. Begge nasjonalparkene gjør forebyggende tiltak gjennom kunnskapsformidling. Det står oppført i skjøtselsplanen til Kosterhavet nasjonalpark at noen tiltak kan settes inn for å kunne understøtte verneformålet til nasjonalparken, eksempler på dette er tiltak som bedre infrastruktur i parkene, og å kanalisere de besøkende. Det har ikke vært mulig å finne tilsvarende tiltak i Ytre Hvaler sin forvaltningsplan, men her er det viktig å huske på at forvaltningsplanen deres er et høringsutkast, og at den endelige utgaven ikke er ferdig.

Kosterhavsdelegationen har ansvaret for forvaltningen av nasjonalparken, og delegasjonen sine ulike medlemmer gir uttrykk for at det er blitt et styrket samarbeid mellom det private og det offentlige. Dette er i stor motsetning til den norske modellen som brukes i Ytre Hvaler, hvor nasjonalparkstyret bare har medlemmer fra det offentlige. Samarbeidet som foregår i Kosterhavet sitt styre kan styrke relasjoner og sikre at både interesser knyttet til vern og reiseliv kan eksistere sammen i nasjonalparken, og forebygge konflikter (Budowski 1976). Nasjonalparker i Sverige legger opp til at det skal kunne drives turisme i nasjonalparken, og ønsker å åpne opp for at det skal være lettere å drive med naturbasert reiseliv parken (Karlsson 2013). Kosterhavet nasjonalpark skal ikke være et hinder for utvikling av reiseliv, så lenge det ikke kommer i konflikt med

verneformålene. Som tiltak for å hindre konflikt mellom vern og reiselivsutvikling, så har forvaltere fra Kosterhavet nasjonalpark fått opp et forum hvor representanter fra ulike reiselivsaktører og forvaltere fra Kosterhavet har mulighet for å ha en dialog. Dette kan bidra til et bedre samarbeid og en mer samlet enighet. I forvaltningsplanen til Ytre Hvaler åpnes det opp for enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging, selv om regjeringen i Norge ønsker at nasjonalparken skal få en viktigere rolle i reiselivsutvikling (Nærings- og handelsdepartementet 2012).

Kort oppsummert så har begge nasjonalparkene strategier for både reiselivs- og friluftslivsutvikling. Kosterhavet nasjonalparks skjøtselsplan er godt utfylt med innholdsbeskrivelser av de forskjellige målene og tiltakene, både når det gjelder friluftsliv og reiseliv. Ytre Hvaler sitt høringsutkast av forvaltningsplan beskriver også ulike mål og tiltak, men er ikke like godt beskrevet og utfylt som skjøtselsplanen på reiselivsdelen. Det virker som om det er lagt mer arbeid i Kosterhavets skjøtselsplan angående å ta med de ulike bruksaspektene som kan bli påvirket av, eller som påvirker selve nasjonalparken. Det er likevel viktig å påpeke at forvaltningsplanen til Ytre Hvaler nasjonalpark ikke er ferdig utarbeidet, og at den ferdige utgaven kan bli mer utfyllende på disse punktene.

8 Konklusjon

Problemstillingen for dette studiet var: ”Hvilke forutsetninger og muligheter eksisterer for utvikling av naturbasert reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?”. Nasjonalparkene Ytre Hvaler og Kosterhavet utgjør et felles verneareal som ligger i Norge og i Sverige. Selv om nasjonalparkene utgjør et felles verneareal, har de ulike forutsetninger og muligheter for utvikling av naturbasert reiseliv.

Denne oppgaven viser at forskjellene ikke er så store når det kommer til naturressurser. Det at nasjonalparkene er et sammenhengende verna areal gjør at dette ikke er så merkelig. Når det gjelder forvaltningsstrukturen i de to parkene, er det derimot relativt store forskjeller. En av disse ulikhetene er antall sysselsatte i nasjonalparken, hvor Kosterhavet nasjonalpark har flere ansatte enn det Ytre Hvaler nasjonalpark har. Dette gjør at det for Kosterhavet er enklere å fordele arbeidsoppgaver, og det hele blir bedre organisert. I tillegg har Kosterhavet nasjonalpark et større budsjett enn det den norske marine parken har, noe som åpner opp for at Kosterhavet har større muligheter til å forbedre parkens tilbud. De har bygget opp et Naturum, mens Ytre Hvaler nasjonalpark kun har et midlertidig nasjonalparksenter. Kosterhavet nasjonalpark har også kommet mye lenger enn Ytre Hvaler når det gjelder reiselivsutvikling, og en sterkt medvirkende årsak til dette er at området har mobilisert og samordnet mange ressurser som kan brukes til å bygge opp servicenivået og styrke reiselivet i hele regionen/området. På norsk side ønskes reiselivsaktører med et større fokus på mer salgbare opplevelsesprodukter, og mer solide aktører som har muskler til å satse på en helårlig drift i nasjonalparken. De svenske nasjonalparkaktørene er også mer samkjørte i Sverige, spesielt når det gjelder å ha en dialog mellom private og offentlige organer og interesser. De norske nasjonalparkaktørene peker på små ressurser som årsak for at dette er manglende i Ytre Hvaler nasjonalpark. Disse forskjellene demonstrerer hvor viktig det med god nok investering i en nasjonalpark for å kunne utvikle reiselivet.

Begge nasjonalparkene har forutsetninger for utvikling for naturbasert reiseliv, men i denne sammenligningen ser man at Kosterhavet nasjonalpark har kommet lengre i den prosessen enn hva Ytre Hvaler nasjonalpark har.

Svakheter

En svakhet i denne oppgaven kan være bruken av forskningsmetoden kvalitativ metode. I denne metoden skjer datainnsamling gjennom intervju, og da er bearbeiding av data et svært viktig element. Tolkning og analysering er viktig, men det er også her det kan skje komplikasjoner. Dette er første gangen jeg benytter denne metoden, og jeg har lite erfaring med intervjuing og analysering av data. Dette gjør at det ikke er usannsynlig at det kan skje noen små feil. Jeg tok mine forhåndsregler i forkant av arbeidet, blant annet ved å bruke veileder aktivt under utarbeiding av intervju spørsmålene, som ble testet på ulike testpersoner. Selv om man har gjort sine forberedelser grundig, kan man aldri helt utelukke at feil kan skje under prosessen.

En annen svakhet med datamaterialet er at ikke alle informantene kunne svare på alle spørsmålene. Det hadde derfor kanskje vært en fordel å bruke noe varierende spørsmål til de ulike intervju personene. Tanken var å ha like spørsmål til alle, uavhengig av om de jobbet med reiseliv eller innen forvaltning, for å kunne best mulig sammenligne Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark.

Videre forskning

Det behøves videre forskning for å kartlegge hvilke holdninger ansatte fra kommunale og statlige forvaltningsorganer har angående nasjonalpark og vern. En slik forskning kan belyse mer inngående om det er forskjeller mellom Norge og Sverige når det gjelder disse temaene, kanskje spesielt holdningene til vern. Mer forskning på dette feltet kan belyse hvorfor det i dag ser ut til at den svenske staten er mer aktive når det gjelder oppfølging og utvikling av nasjonalparkene enn det den norske stat er.

Praktiske implikasjoner av studiet

Studien har fokusert på de forskjellene som kan identifiseres mellom Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark, spesielt rettet mot teamene naturressurser, forvaltning og naturbasert reiseliv. Studien viser til at Kosterhavet har lyktes bedre med sin reiselivsutvikling, men gir ingen konkrete svar på hva som kan gjøres for å utjevne ulikhetene. Studien kan likevel brukes av ulike forvaltningsaktører, spesielt i Norge, for å se hvordan man kan få til en bedre forvaltningsstruktur i nasjonalparken. Kommuner, reiselivsaktører og andre med interesser i nasjonalparkens ressurser kan også bruke denne studien til for eksempel å forsterke sine argument om at den norske stat må være mer synlig aktiv og bidra mer til nasjonalparker i Norge. Det kan gi økt turisme, som igjen kan gi mer verdiskaping. Studien kan også benyttes av de som er i gang med, eller ønsker å starte, arbeidet med å opparbeide og utvikle nye marine parker.

9 Litteraturliste

- Aas, Ø., Heiberg, M.M., Haaland, H., Christensen, H.M, Hagen, D. (2006). "Turistbedrifter i og rundt verneområder: aktiviteter, utviklingstrekk, naturbruk, miljøtiltak, muligheter og utfordringer sett i fra turistbedriftenes synspunkt." NINA Rapport 141a.
- Andersen, O., Aas, Ø., Kaltenborn, B.P. (2006). "Ytre Hvaler nasjonalpark - konsekvenser for friluftsliv, reiseliv og fritidshytter." NINA Rapport 123.
- Andersen, P. (2013). "Naturum - en suksess på Koster." Retrieved 19/05, 2014, from <http://www.nrk.no/ostfold/naturum---en-suksess-pa-koster-1.11133709>.
- Bjørge, S. J. (2013). "217 kommuner har vært under statlig økonomisk kontroll." Retrieved 27.04, 2014, from <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/217-kommuner-har-vart-under-statlig-okonomisk-kontroll-7139728.html> - .U2qkil5RdEo.
- Borch, T. (2009). "Contested coastal commercialisation: Marine Fishing Tourism in Norway." Norut Northern Research Institute, Norway.
- Budowski, G. (1976). "Tourism and Environmental Conservation: Conflict, Coexistence, or Symbiosis?" *Environmental Conservation* 3(1): 27-31.
- Byström, J. (2012). "Negative attitudes among local inhabitants towards destination development: The case of Kosterhavet national parks." *Forskningsprogrammet friluftsliv i forandring* 20.
- Dervo, B. K. og Ø. Aas (2005). "Lokal forvaltningsmodell for det fremtidige verneområdet i Reinheimen." NINA Rapport 4. Lillehammer: Norsk institutt for naturforvaltning.
- Eagles, P. F. J. (2001). "International Trends in Park Tourism."
- Eagles, P. F. J. (2002). *Tourism in national park and protected areas*, CABI Publishing.
- Fiskedirektoratet (2013). "Turistfiske i Norge." Retrieved 19/05, 2014, from <http://www.fiskeridir.no/fritidsfiske/informasjon-til-turister/informasjon-til-utenlandske-turister-paa-norsk>.
- Fiskeri- og kystdepartementet (2008). "Fiskeri- og kystdepartementets strategi for kystbasert reiseliv 2008 - 2011."
- Fjord og Friluft (2009). "Friluftsliv vil være en viktig del av nasjonalparken." from http://www.oslofjorden.org/portal/page/portal/of/nyhet?element_id=1370208&displaypage=TRUE.
- Fredman, P. og L. Tyrväinen (2010). "Frontiers in Nature-Based Tourism." *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 10(3): 177-189.
- Fredman, P., Wall, S.R., Lundberg, C. (2009). "Turism i natur. Definitioner, omfang, statistikk." Rapport ETOUR. Retrieved 19/05, 2014, from <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:282000/FULLTEXT01>.
- Frislid, R. (u.å). "Rondane nasjonalpark." Retrieved 2014, 24.04, from http://snl.no/Rondane_nasjonalpark.
- Fylkesmannen i Østfold (2012). "Forvaltningsplan for Ytre Hvaler nasjonalpark - høringsutkast."
- Goodwin, H. J., Kent, I.J., Parker, K.T., Walpole, M.J. (1997). "Tourism, conservation & sustainable development." Final Report to the Department for International Development 1.

Hanssen, T. M. (2010). "Godt besøk i Interregs nasjonalpark." Retrieved 05.04, 2014, from <http://www.interreg.no/IREG/Web.nsf/ShowNews?OpenForm&ID=48BB8E997AFA4639C12577920026EB29>.

Haukeland, J. V., Grue, B., Veisten, Knut. (2010). "Turning national parks into attractions: nature orientation and quest for facilities." *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 10(3): 248-271.

Ihlebak, J. H. (2012). "Hvaler får ikke nasjonalparksenter." Retrieved 25.05, 2014, from <http://www.nrk.no/ostfold/hvaler-far-ikke-nasjonalparksenter-1.7965748>.

Imerslund, R. og J. T. Jensen (2011). "Norges forvaltning av havets levende ressurser." from http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/tema/nordomradene/forvaltning_ressurser.html?id=442910.

Innovasjon Norge (2012). "Turistundersøkelsen oppsummering av sommeren 2012."

Interreg (u.å). "EUs territorielle samarbeid: Interreg." Retrieved 14.05, 2014, from <http://www.interreg.no/IREG/Web.nsf/ABOUT?OpenForm&TM=>.

Johannessen, A., Christoffersen, L., Tuft, P.A. (2011). "Forskningsmetode for økonomisk - administrative fag."

Kamfjord, G. (2011). Det helhetlige reiselivsproduktet Fagspecialisten AS.

Karlsson, U. (2013). "Naturturism." Retrieved 28.04, 2014, from <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Naturturism/>.

Kelleher, G. og R. Kenchington (1991). Guidelines for establishing marine protected areas. , International Union for Conservation of Nature (IUCN).

Kosterhavets nationalpark (u.å). "Förvaltning av nationalparken ". Retrieved 05.05, 2014, from <http://projektwebbar.lansstyrelsen.se/kosterhavet/Sv/om-nationalparken/organisation/Pages/index.aspx>.

Kostertöarna Syd & Nord (u.å). "The Koster Islands at the West Coast of Sweden." Retrieved 25.05, 2014, from <http://kosteroarna.com/in-english/>.

Kvale, S. og S. Brinkmann (2009). "Det kvalitative forskningsintervju."

Länsstyrelsen i Västra Götalands län (u.å). "Fritidsfiske." Retrieved 17.04, 2014, from <http://www.lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/djur-och-natur/fiske/fritidsfiske/Pages/fritidsfiske.aspx?keyword=fiske>.

Larsen, A. K. (2007). "En enklere metode, veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode."

Lundmark, L. og D. K. Müller (2010). "The supply of nature-based tourism activities in Sweden." *Academic Journal* 58(4): 379-393.

Lundmark, L. og O. Stjernströma (2009). "Environmental protection: An instrument for regional development? National ambitions versus local realities in the case of tourism." *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 9(4): 387-405.

Lundmark, L. J. T., Fredman, P., Sandell, K. (2010). "National Parks and Protected Areas and the Role for Employment in Tourism and Forest Sectors: a Swedish Case." *Ecology and Society* 15(1).

Miljødirektoratet (2013). "Norges nasjonalparker." Retrieved 27.05, 2014.

- Miljøverndepartementet (2009). "Program for åpningen av Ytre Hvaler nasjonalpark, Norge og Kosterhavets nationalpark, Sverige 5. – 13. september 2009." Retrieved 27.05, 2014, from <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/md/Nyheter-og-pressemedlinger/nyheter/2009/program-for-apningen-av-ytre-hvaler-nasj.html?id=574346>.
- Miljøverndepartementet (2013). "Statsbudsjettet 2014: Meir til nasjonalparker." Retrieved 04.05, 2014, from <http://www.regjeringen.no/nb/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/md/Nyheter-og-pressemedlinger/pressemedlinger/2013/meir-til-nasjonalparker.html?id=738962>.
- Nærings- og handelsdepartementet (2012). "Destinasjon Norge, Nasjonal strategi for reiselivsnæringen." Regjeringens reiselivsstrategi.
- Naturvårdsverket (2009). "Skötselplan för Kosterhavets Nationalpark."
- Norges nasjonalpark- og verneområdestyret (2014). Retrieved 11.05, 2014, from <http://www.nasjonalparkstyret.no/Om-styrene/>.
- Pettersen, M. N. (2009). "Ytre Hvaler og Kosterhavets nasjonalpark: Våt og vernet." Fjell og Vidde: 36-42.
- Puhakka, R. og J. Saarinen (2013). "New Role of Tourism in National Park Planning in Finland." The Journal of Environment Development 22(4): 411-434.
- Reinius, S. W. (2007). "Protected areas as attractions." Annals of Tourism Research 34(4): 839-854.
- Rubach, S. og M. Nilsen (2012). "Kartlegging av Hyttfolkets bidrag til Hvalersamfunnet: Undersøkelse gjennomført for Hvaler Hytteforening." Miljøkom og Østfoldforskning.
- Sandell, K. og P. Fredman (2010). "The Right of Public Access – Opportunity or Obstacle for Nature Tourism in Sweden?" Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism 10(3): 291-309.
- Sanden, A. E. (2011). "Vil ikke bruke penger på nasjonalparksenter." Retrieved 25.05, 2014, from <http://www.nrk.no/ostfold/vil-ikke-sponse-nasjonalparksenter-1.7867005>.
- Silvander, U. (u.å). "Remissvar avseende Naturvårdsverkets Nationalparksplan för Sverige: Utkast och remissversion
." Svenskt Friluftsliv.
- Store norske leksikon 1 (u.å). "Tursime i Norge." Retrieved 27.04, 2014, from http://snl.no/Turisme_i_Norge.
- Store norske leksikon 2 (u.å). "Sarek nasjonalpark." Retrieved 21.04, 2014, from http://snl.no/Sarek_nasjonalpark.
- Sydow, A. v. (2014). "Kosterhavet National Park." Retrieved 07.05, 2014, from <http://www.naturvardsverket.se/en/Enjoying-nature/Protected-areas/National-Parks/Kosterhavet/>.
- Tangeland, T. (2011). "Household composition and the importance of experience attributes of nature based tourism activity products – A Norwegian case study of outdoor recreationists." Tourism Management 32(4): 822-832.
- Toldnæs, J. P. (u.å). "nasjonalparker." Retrieved 12.04, 2014, from <http://snl.no/nasjonalparker>.
- UNWTO 1 (u.å). "Facts & Figures." Retrieved 16.04, 2014, from <http://www2.unwto.org>.

UNWTO 2 (u.å). "Tourism 2020 Vision." Retrieved 25.04, 2014, from <http://www.unwto.org/facts/eng/vision.htm>.

Valentine, P. (1992). "Review : nature-based tourism."

Västra Götalands län (2012). "Fishing regulation in the sea, In the county of Västra Götaland."

Västsvenska Turistrådet (2010). "Kosterhavets Nasjonalpark – "det store blå"." Retrieved 07.05, 2014, from <http://www.vastsverige.com/no/Kosterhavet/Artiklar-tyska/Kosterhavets-Nasjonalpark--det-store-bla/>.

Visit Sweden (u.å). "Sveriges nasjonalparker." from <http://www.visitsweden.com/sverige-no/Aktiviteter/Natur-Utendørs/Natural-Paradise1/>.

Vittersø, J., Kaltenborn, B.P., Vistad, O.I., Vorkinn, M. (1994). "Nasjonalparker og reiseliv: En litteraturstudie om policy, potensialer og problemer." NINA Utredning 61: 1-56. Oslo: Norsk institutt for naturforskning.

Weaver, D. og L. Lawton (2010). Tourism management, John Wiley & Sons Australia, Ltd.

Ytre Hvaler nasjonalpark 1 (2011). "Lokal forvaltningsmodell." Retrieved 11.05, 2014, from <http://www.ytre-hvaler.no/hoved.aspx?m=62560&amid=3452076>.

Ytre Hvaler nasjonalpark 2 (2011). "Norges første nasjonalpark som omfatter havområder." Retrieved 07.05, 2014, from <http://www.ytre-hvaler.no/hovedEnkel.aspx?m=62576&amid=3145835>.

Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark (2008). "Interregprosjekt Kosterhavet & Ytre Hvaler nasjonalparker." from [http://www.interreg.no/IREG/Nyheter.nsf/InnholdA/F61297702B55A8A1C1257AC2002A936D/\\$FILE/SI utrapport-V%C3%A5r-felles-arv.pdf](http://www.interreg.no/IREG/Nyheter.nsf/InnholdA/F61297702B55A8A1C1257AC2002A936D/$FILE/SI%20utrapport-V%C3%A5r-felles-arv.pdf).

Vedlegg

Vedlegg I Intervjuguide til forvaltningsaktører

Vedlegg II Intervjuguide til reiselivsaktører

Vedlegg III Mail til forvaltningsaktørene

Vedlegg IV Mail til reiselivsaktørene i Sverige

Vedlegg V Mail til reiselivsaktøren i Norge

Vedlegg I: Intervjuguide til forvaltningsaktører

Problemstillingen for denne oppgaven er:

Hvilke forutsetninger og muligheter eksisterer for utvikling av naturbasert reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?

Fase 1: Rammesetting

1. *Løst prat (5 min)*

- *Uformell prat*

2. *Informasjon (5-10 min)*

- *Si litt om temaet for samtalen (bakgrunn, formål)*
- *Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet*
- *Spør om noe er uklart og om respondenten har noe spørsmål*
- *Informert om eventuelt opptak, sørg for samtykke til eventuelt opptak*
- *Start opptak*

Fase 2: Erfaringer

Generelle Fakta spørsmål

- Hvilken utdanning har du?
- Hva er din arbeidsrolle og tilknytningen til marineparken?
- Hvor lenge har du jobbet med parken?
- Besøker du marine parken i fritiden?
→Hvis ja, hvor ofte besøker du parken?
→Hvis nei, hvorfor ikke?

Fase 3: Fokusering

3. *Nøkkelspørsmål: (50-60 min)*

- *3-5 nøkkelspørsmål*
- *Oppfølgingsspørsmål eller sjekklister*

Turisme

1. Hvilke tiltak setter marine parken inn for å få bærekraftig turisme/besøk?
2. Hvor mange besøkende har dere årlig? Har dere noe form for å registrere antall besøkende til parken?
3. Hvilket turistmarked retter dere mot? For eksempel personer som søker rekreasjon i naturen (lokalmarked, nasjonalt marked, familiemarked, opplevelse marked, osv.)

Retter dere mot masse- eller nisjeturisme?

4. Hva er deres største besøksgruppe? Hvorfor besøker disse parken mest? En eks. på besøksgruppe er skolemarkedet.
5. Hva slags sesong retter dere mot (helårs, vinter, sommer)
6. Hva vil du at en turist skal få ut ved å besøke Ytre Hvaler/Kosterhavet nasjonalpark?

Reiselivaktører

7. Vil dere at reiselivaktørene vil bruke parken som en reisemål?
8. Legger dere til rette for at reiselivsaktører kan bruke parken? Og ja, hvordan legger dere opp for at reiselivsaktører kan bruke marineparken som et tilbud til turistene?
9. Hvem er reiselivsaktørene?

Her spør jeg etter alt som bruker parken som en reiselivs mål. Hvem driver med organisert tur i parken?

10. Har dere et godt samarbeid med reiselivsaktører (alle teller, selv om de er små)?
11. Hvordan samarbeider dere med reiselivsaktører?
12. Er reiselivsaktører flinke til å bruke marineparken som en turistattraksjon?

13. Har dere noen krav til de reiselivsaktørene som bruker parken?
14. Har reiselivaktørene eller brukere uttrykket seg fornøyd ved å ha en marin nasjonalpark i området?
15. Føler dere at vernet i nasjonalpark hindrer bruk i form av reiselivsaktiviteter innenfor parkens grenser? (hvordan fungerer den på hverdagen deres?)
16. Hva tror du er den store utfordringen reiselivaktøren har ved å bruke marin nasjonalpark?
17. Er det noe dere savner med Ytre Hvaler/Kosterhavet nasjonalpark? (Infrastruktur, hotell, attraksjoner...)
18. Mener du at marineparken bidrar til lokalsamfunnet? Hvis ja, hvordan da? (økt turisme, arbeidsplasser, vern av en naturperle, osv.)

Formidling og markedsføring

19. Hvilken informasjonskanal bruker dere for å reklamere nasjonalparken? (Hjemmeside, facebook, et firma som reklamere for dere?)
20. Hvordan reklamere dere ut til de forskjellige besøksgruppene? (skole, lokalt, internasjonalt)
21. Har reklameringen/markedsføringen hatt en positiv effekt for parken (økning av besøkende, flere folk vet om parken, osv.)
22. Hvordan har dere lagt til rette for at de besøkende i parken skal ha tilgang til informasjon? (skilt, internett, film)
23. Hva ønsker dere å oppnå med informasjonen dere gir ut til de som besøker parken? (ønsker dere å gi de besøkende f. eks mer kunnskap om økosystemet?)

Fremtidsmål

24. Hva er parkens fremtidsmål? Har dere noe spesifikke fremtidsplaner (og hva er fremtidsplanene)? Og gi gjerne en begrunnelse hvorfor dere har de spesifikke fremtidsplanene
25. Har dere mål for besøkstall i fremtiden?
26. Har dere fremtidsplaner hvordan dere vil markedsføre/ få ut informasjon mot de besøkende av marineparken? (Kanskje bruke en app?)
27. Har dere noe spesifikke mål om tiltak for bærekraftutvikling, hva satser dere på innenfor bærekraft?
28. Hvordan blir fremtidsmålene satt? Hvem bestemmer?
29. Hva er deres store satsingsområde i parken for fremtiden? (reklamerings, infrastruktur, samarbeid)
30. Hvordan oppfattet lokal befolkningen at det ble opprettet en nasjonalpark i området? Var det mye motstand? Hvis ja hvorfor var det mye motstand? Og hva ble gjort for å bedre situasjonen? Dialog?
31. Har hverdagen blitt vanskeligere for de som bor i nasjonalparken?

Biologiske mangfoldet

32. Hvilken tiltak er gjort for å bevare den biologiske mangfoldet i den marine parken?
33. Hvordan sikrer dere det biologiske mangfoldet i parken? Hvilke tiltak er satt inn?
34. Kan fiske i marineparken ha negativ utslag på mangfoldet i parken?
35. Er området blitt mer regulert ved at den har blitt en nasjonalpark? Med tanke på fiske eller båttrafikk?
36. Har dere noe form for overvåkning i marineparken?

37. Når området ble vernet, hva var tanken bak dette?

- Er det vern mot mennesker eller vern og bruk av området?
- Hvis ja på vern og bruk, hva slags bruk?

38. Hvordan oppfatter de som bor (lokalbefolkningen) i eller bedrifter regelverket?

39. Føler de at nasjonalpark status har gjort hverdagen vanskeligere?

40.

Hva har vi lært i prosessen rundt oppretting av marineparker, har dere noe tips/råd til nye marineparker?

(En åpen spørsmål som kan gi de fritt spillerom til å gi svar)

Fase 4: Tilbakeblikk

4. *Oppsummering (ca. 15min)*

- *Oppsummere funn*
- *Har jeg forstått deg riktig?*
- *Er det noe du vil legge til?*

Spør om de synes det mangler noe i intervju spørsmålene.

Er det noe annet dere har lyst til å tilføye temaet?"

Vedlegg II: Intervjuguide til reiselivsaktører

Problemstilling

Hvilke forutsetninger og muligheter eksisterer for utvikling av naturbasert reiseliv i Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark?

Dataene vil bli behandlet konfidensielt og ingen vil bli kunnet gjenkjennes i den ferdige masteroppgaven. All dataene som blir samlet inn vil bli slettet når masteroppgaven er ferdig, innen sommeren 2014.

Fase 1: Rammesetting

5. *Løst prat (5 min)*
  - *Uformell prat*

6. *Informasjon (5-10 min)*
  - *Si litt om temaet for samtalen (bakgrunn, formål)*
  - *Forklar hva intervjuet skal brukes til og forklar taushetsplikt og anonymitet*
  - *Spør om noe er uklart og om respondenten har noe spørsmål*
  - *Informert om eventuelt opptak, sørg for samtykke til eventuelt opptak*
  - *Start opptak*

Fase 2: Erfaringer

Generelle Fakta spørsmål

- Hvilken utdanning har du?
- Hva er din arbeidsrolle og tilknytningen til marineparken?
- Hvor lenge har du jobbet med parken?
- Besøker du marineparken i fritiden?
  - Hvis ja, hvor ofte besøker du parken?
  - Hvis nei, hvorfor ikke?

Fase 3: Fokusering

7. *Nøkkelspørsmål: (50-60 min)*
  - *3-5 nøkkelspørsmål*
  - *Oppfølgingsspørsmål eller sjekkliste*

1. Hvilket turistmarked retter dere mot? (lokalmarked, nasjonalt marked, familiemarked, opplevelse marked, osv.)

Retter dere mot masse- eller nisjeturisme?
2. Hvem er deres største besøksgruppe? Hvorfor tror du disse besøker parken mest? (En eks. på besøksgruppe er skolemarked)
3. Hva slags sesong satser dere på? (helårs, vinter, sommer, vår eller høst)
4. Hva vil du at en turist skal få ut av besøket sitt i Ytre Hvaler/Kosterhavet nasjonalpark?
5. Er det noe dere savner med Ytre Hvaler nasjonalpark? (Infrastruktur, hotell, attraksjoner...)
6. Føler dere at Ytre Hvaler/Kosterhavet nasjonalpark satser på/legger opp til turisme?
7. Har dere et godt samarbeid med reiselivsaktører (alle teller, selv om de er små)?
8. Hvordan samarbeider dere med reiselivsaktørene?
9. Er reiselivsaktører flinke til å bruke marineparken som en turistattraksjon?
10. Har reiselivsaktørene eller turistene uttrykket seg fornøyd ved å ha en marin nasjonalpark i området?
11. Hva tror du er den store utfordringen reiselivsaktørene har ved å bruke Ytre Hvaler/Kosterhavet nasjonalpark som reiselivdestinasjon
12. Hvilken informasjonskanal bruker dere for å reklamere for Ytre Hvaler nasjonalparken?
13. Hvordan framstiller dere nasjonalparken utad?
14. Hvordan reklamerer dere parken ut til de forskjellige besøksgruppene? (skole, lokalt, regionalt, internasjonalt)

15. Har reklameringen/markedsføringen hatt en positiv effekt for parken? (økning av besøkende, flere folk vet om parken, osv.)
16. Har dere noen fremtidsplaner for hvordan dere vil markedsføre dere videre?
17. Føler dere at vernet i Ytre Hvaler nasjonalpark/Kosterhavet hindrer bruk i form av reiselivsaktiviteter innenfor parkens grenser?

Vedlegg III Mail til forvaltningsaktørene

Hei!

Mitt navn er Eirik Sivertsen og jeg er masterstudent på Universitet for miljø- og biovitenskap og skal skrive masteroppgave som omhandler et sammenligningsstudie mellom Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark.

Her skal deres mål, tiltak, satsingsområder med mer sammenlignes og diskuteres. De erfaringer vi finner fra disse parkene vil ses i sammenheng med hva som kan brukes ved oppstart av nye marineparker.

Jeg har valgt å samle inn data ved dybdeintervju av de som har ansvaret og driver forvaltningen av nasjonalparken.

På grunn av ditt engasjement i nasjonalparken vil jeg gjerne intervju deg. Hadde det vært mulig å møte deg en gang de kommende ukene? Telefonintervju er også en mulighet.

På forhånd takk for svar!

Mvh Eirik Sivertsen

Vedlegg IV Mail til reiselivsaktøren i Sverige

Hei!

Mitt navn er Eirik Sivertsen og jeg er masterstudent på Universitet for miljø- og biovitenskap og skal skrive masteroppgave som omhandler et sammenligningsstudie mellom Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark.

Her skal deres mål, tiltak, satsingsområder med mer sammenlignes og diskuteres. De erfaringer vi finner fra disse parkene vil ses i sammenheng med hva som kan brukes ved oppstart av nye marineparker.

Jeg har valgt å samle inn data ved bruk av intervjuer med de som har ansvaret og driver forvaltningen av nasjonalparken.

Jeg kontakter dere for stille spørsmål om reiseliv og markedsføring når det gjelder Kosterhavet nasjonalpark. Det har blitt nevnt at det er dere som har ansvar for markedsføring og jobber for reiseliv ved Kosterhavet nasjonalpark.

Hadde det vært mulig å møte deg en gang de kommende ukene for et intervju?

Jeg har lagt til en wordfil som vedlegg med spørsmål som du kan besvare og sende tilbake til meg, hvis det er mer aktuelt for deg.

Håper på snarlig svar, takk på forhånd!

Mvh Eirik Sivertsen

Vedlegg V Mail til reiselivsaktøren i Norge

Hei!

Mitt navn er Eirik Sivertsen og jeg er masterstudent på Universitet for miljø- og biovitenskap og skal skrive masteroppgave som omhandler et sammenligningsstudie mellom Ytre Hvaler nasjonalpark og Kosterhavet nasjonalpark.

Her skal deres mål, tiltak, satsingsområder med mer sammenlignes og diskuteres. De erfaringer vi finner fra disse parkene vil ses i sammenheng med hva som kan brukes ved oppstart av nye marineparker.

Jeg har valgt å samle inn data ved bruk av intervjuer med de som har ansvaret og driver forvaltningen av nasjonalparken.

Jeg ble tipset av ordføren i Hvaler kommune om å kontakte deg angående spørsmål om reiseliv og markedsføring av Ytre Hvaler nasjonalpark.

Hadde det vært mulig å møte deg en gang de kommende ukene for et intervju?

Jeg har lagt til en wordfil som vedlegg med spørsmål som du kan besvare og sende tilbake til meg, hvis det er mer aktuelt for deg.

Håper på snarlig svar, takk på forhånd!

Mvh Eirik Sivertsen

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Postboks 5003
NO-1432 Ås
67 23 00 00
www.nmbu.no